

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ОХОРОНА ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ АВТОРІВ І
ПАТЕНТНОВЛАСНИКІВ**

Студентки 2 курсу, 5м групи,
спеціальності 081
«Право»
спеціалізації
«Комерційне право»

Піоро Яна Ігорівна

Науковий керівник
к.ю.н., доц.

Мазаракі Наталія
Анатоліївна

Гарант освітньої програми

Бакалінська Ольга
Олегівна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	
1.1. Загальнотеоретичні аспекти категорій «захист прав інтелектуальної власності», «захист прав патентовласників».....	8
1.2. Поняття та види майнових прав інтелектуальної власності.....	15
1.3. Поняття, зміст та класифікація об’єктів патентного права.....	25
РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ТА ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ АВТОРІВ ТА ПАТЕНТОВЛАСНИКІВ	
2.1. Загальні засади захисту інтелектуальної власності.....	32
2.2. Захист прав авторів та патентовласників у судовому порядку.....	36
2.3. Адміністративний або спеціальний спосіб захисту прав авторів та патентовласників.....	47
2.4. Неюрисдикційні форми захисту прав авторів та патентовласників.....	56
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСАД ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ АВТОРІВ ТА ПАТЕНТОВЛАСНИКІВ	
3.1. Проблемні аспекти охоронних та захисних процедур прав авторів та патентовласників.....	62
3.2. Перспективи розвитку законодавства щодо охорони та захисту прав авторів та патентовласників.....	68
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Актуальність теми. Внаслідок поширення явища порушення прав інтелектуальної власності та розповсюдження проявів патетного троллінгу, зловживання патентними правами, постала необхідність проведення дослідження реалізації правових механізмів охорони та захисту прав авторів і патетовласників та проведення аналізу стану правового регулювання відповідних засобів в Україні.

Підтвердженням є той факт, що на сьогодні Україна у Спеціальному звіту 301 (The Special 301 Report), який готується щорічно Офісом торгового представника США (USTR), починаючи з 2011 року знаходиться у переліку країн, котрі не забезпечують захисту прав інтелектуальної власності. Держава покликана виступати не лише гарантом прав, а й бере на себе функцію сприяння реалізації та захисту власниками своїх прав. Однак наразі в Україні склалася ситуація, яка характеризується недосконалим рівнем правового захисту об'єктів інтелектуальної власності внаслідок чого спостерігається значна кількість правопорушень.

Причинами такої ситуації є труднощі, що виникають у власників прав в процесі реалізації свого права на захист та оперативного вирішення конфліктів чи суперечок пов'язаних із незаконним використанням об'єктів патентного права. Без належної уваги залишається потреба підвищення юридичної відповідальності, штрафів і кримінального переслідування порушників патентного права, як дієвого механізму протидії правопорушенням. Неодноразово Україні адресовані рекомендації та вимоги щодо реформування і вдосконалення нормативної бази в сфері інтелектуальної власності, зокрема наголошено на необхідність проведення судової реформи в частині поглиблення спеціалізації суддів та створення окремого судового органу у справах інтелектуальної власності.

З метою більш точного висвітлення сучасної проблематики реалізації патентного та авторського права в Україні ми розглядали поняття охорони

прав авторів та патентовласників у вузькому розумінні, приділивши основну увагу проблемним аспектам захисту таких прав. Вказане також обумовлюється актуалізацією виконання Україною своїх зобов'язань в рамках Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, які здебільшого стосуються саме встановлення якісних та ефективних стандартів захисту прав авторів та патентоволодільців в Україні.

Тема правового захисту прав інтелектуальної власності в Україні досліджувалась у наукових працях таких вчених та дослідників як: Е.С.Лапін, М.К. Галянтич, І.Ф Коваль, О.А Підопригора., О.Д. Святоцький, О.І Харитоновна, Н.С. Кузнецова, О.П. Орлюк, О.П. Світличний, А. Нерсесян та інші.

Нині також актуальним є дослідження проблематики вибору способу захисту порушених прав патентовласників як шляху до розвитку науково-технічної, інноваційної, винахідницької, творчої діяльності та розбудови економічно-розвинутої країни.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у з'ясуванні теоретичних та практичних проблемних аспектів захисту прав авторів та патентовласників, а також дослідженні специфіки вибору способу захисту порушених прав суб'єктів патентного права в залежності від виду правопорушення, проведення аналізу стану правового регулювання захисту прав авторів та патентовласників, дослідження практики застосування таких засобів захисту в Україні, формулювання пропозицій, спрямованих на вдосконалення інструментів захисту прав патентовласників.

Для досягнення поставленої мети у дослідній роботі вирішувалися такі завдання:

- розкрити сутність категорій «захист прав інтелектуальної власності», «захист прав патентовласників»;
- розкрити поняття та ознаки майнових прав, що належать правовласнику;

- розглянути існуючі класифікації об’єктів патентного права з метою їх впорядкування;
- охарактеризувати загальні способи та форми захисту прав авторів та патентовласників в Україні;
- визначити сутність та способи захисту прав інтелектуальної власності від правопорушень в судовому порядку;
- дослідити наявні механізми захисту прав правовласників у адміністративному порядку;
- розкрити способи захисту прав авторів та патентовласників в позасудовому порядку;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення правового регулювання відносин у сфері захисту прав авторів та патентовласників;
- визначити напрями удосконалення та перспективи розвитку розгляду спорів про порушення прав авторів та патентних спорів.

Об’єктом дослідження є правовідносини, які виникають у сфері захисту прав авторів та патентовласників.

Предметом дослідження є охорона прав та законних інтересів авторів і патентовласників.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження ґрунтується на системі філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. Використання логічного методу дозволило надати через рід і видову ознаку визначення багатьом поняттям, зокрема, у такий спосіб визначені захист прав інтелектуальної власності, захист прав патентовласників тощо. В роботі застосовувався класифікаційний метод наукового аналізу, зокрема, за допомогою різних критеріїв створено класифікацію основних видів майнових прав інтелектуальної власності на об’єкти авторського та патентного права, досліджено способи захисту та самозахисту авторських та патентних прав. Крім того, широко використані історико-правовий (при дослідженні історичного аспекту захисту прав інтелектуальної власності як соціальної та

юридичної категорії) та порівняльно-правовий методи (при порівнянні цивільного законодавства України та спеціального законодавства, дослідженні напрямів удосконалення та перспектив розвитку системи захисту прав авторів та патентовласників. Шляхом проведення аналізу та синтезу виявлялися загальні закономірності правовідносин, що виникали у зв'язку порушення прав на об'єкти авторського права і патентного права та способів їх захисту. В процесі дослідження використовувалися також інші загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

Наукова новизна полягає у проведенні детального, системного та комплексного правового дослідження найбільш важливих теоретичних та практичних аспектів питання правового регулювання захисту прав авторів та патентовласників. На основі аналізу наукових підходів, вітчизняного та зарубіжного законодавства і практики застосування у випускній кваліфікаційній роботі обгрунтовано наукові положення та розроблено пропозиції та рекомендації щодо удосконалення правового регулювання захисту прав авторів та патентовласників.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання безпосередньо у науково-дослідній роботі як основа для подальшого наукового вивчення проблем захисту прав авторів та патентовласників; у правотворчій діяльності при підготовці змін та доповнень до чинного цивільного законодавства та законодавства у сфері права інтелектуальної власності (Цивільного кодексу України, Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», Закону України «Про авторські та суміжні права»); навчальному процесі при викладенні навчальних дисциплін «Право інтелектуальної власності», «Цивільне право».

Апробація результатів дослідження. Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Способи захисту прав патентовласників в Україні», що опублікована у збірнику наукових статей

«Правове забезпечення підприємницької діяльності». – К.: нац. торг.-екон. Ун-т, 2018. С.235-241.

Структура випускної кваліфікаційної роботи відповідає її меті та завданням, включаючи вступ, три розділи, що поділяються на 9 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (містить 103 найменування). В цілому робота складається з 98 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Загальнотеоретичні аспекти категорій «захист прав інтелектуальної власності», «захист прав патентовласників»

Питання захисту прав інтелектуальної власності в Україні мають не лише теоретичне, а й практичне значення. Належний та достатній рівень захисту прав інтелектуальної власності є основою успішного розвитку промисловості, торгівлі, інвестиційної привабливості країни в цілому. Адже, використання об'єктів інтелектуальної власності безпосередньо сприяє запровадженню технологічних нововведень і передачі та розповсюдженню технологій, що в свою чергу впливають на соціальний та економічний добробут країни.

Ще на початку 2000-х рр. Україна взяла курс на євроінтеграцію й активно його реалізує, відтак на сучасному етапі розвитку української держави питання захисту прав інтелектуальної власності набувають все більшої значущості.

Так, уклавши у 1994 р. Угоду про партнерство та співробітництво з ЄС, а також вступивши у 2008 р. до СОТ (що потягло за собою застосування Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди TRIPS) [2], Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити рівень захисту сфери інтелектуальної власності, аналогічний існуючому в Європейському Союзі. Угода TRIPS передбачає захист прав інтелектуальної власності за допомогою адміністративних процедур, цивільно-правових способів захисту прав, а також карних процедур і штрафів, що можуть бути застосовані до порушників прав. Угода зазначає, що законодавство кожної країни повинно мати норми, що дозволяли б здійснювати ефективні дії, спрямовані проти

будь-якого незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності [73, с. 274].

В Угоді про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої 16 вересня 2014 р. Верховною Радою України та Європейським парламентом [3], глава 9 присвячена безпосередньо інтелектуальній власності. У статті 157 Угоди визначено основні дві цілі: а) спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін; і б) досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності [63, с. 61].

Крім того, Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», затвердженою Указом Президента України від 12 січня 2015 р., захист прав інтелектуальної власності визначений як вектор реформування за напрямом національної безпеки [14].

Фахівців сфери інтелектуальної власності неодноразово акцентували увагу щодо необхідної наявності збалансованого законодавства з інтелектуальної власності, яке чітко визначає права за винахідниками (авторами) об'єктів права інтелектуальної власності та особами, які отримали це право, і як результат забезпечило їм надійний захист. Україна має створити правовий механізм, здатний забезпечити ефективний захист прав інтелектуальної власності на національному рівні.

Відтак, при дослідженні механізму захисту прав у сфері інтелектуальної власності особливого значення набуває визначення категорії «захист прав інтелектуальної власності».

При трактуванні захисту прав доцільно відштовхуватись від загального поняття, яким виступає охорона прав. Зокрема, охорону інтелектуальної власності найчастіше ототожнюють з її захистом, однак ці поняття

потребують певного розмежування, їх можна співвідносити як загальне та часткове.

Так, охорона прав інтелектуальної власності розглядається як нормативно-правове та організаційне забезпечення розвитку інтелектуальних, творчих відносин, створення умов для реалізації творцями (їх правонаступниками) прав та забезпечення інтересів, запобігання порушенням прав інтелектуальної власності. Зокрема, можливо прийти до висновку, що охорона прав інтелектуальної власності – це система правових норм, що регулюють відносини з приводу створення і використання об'єктів інтелектуальної власності» [96, с. 363].

Є. І. Ходаківський розглядає захист права інтелектуальної власності як систему правових засобів, які вживаються спеціально уповноваженими на те державними органами (органи виконавчої влади, адміністративні органи, суди) для захисту суб'єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності [65, с. 563]. Однак на нашу думку невдалим видається запропоноване визначення, адже воно може бути піддане критиці у зв'язку із обмеженим колом суб'єктів, які можуть здійснювати захист прав.

Є підстави вважати, що у науковій доктрині сформовано підхід до якого «охорона» є категорією більш широкою та визначається як система заходів, які вживаються з метою створення належних умов для реалізації правовласниками належних їм прав, недопущення їх порушень. А відтак, захист прав передбачає застосування заходів, спрямованих на припинення порушень та відновлення порушених прав [94, с. 153].

Однією з найважливіших особливостей відносин, що виникають у процесі захисту прав інтелектуальної власності є характер та правова природа виникнення цих правовідносин, їх можна схарактеризувати як такі, що виникають у зв'язку з порушенням майнових та (або) немайнових прав інтелектуальної власності. Підтвердженням цього є те, що право на захист з'являється у власника прав інтелектуальної власності лише в момент

порушення або оспорування його прав та охоронюваних законом інтересів і реалізується в рамках цивільних, кримінальних та адміністративних правовідносин, які виникли при цьому.

Цікавою є думка, що трактування захисту прав інтелектуальної власності необхідно відштовхуватись від загального поняття право на захист. Загалом право на захист можна визначити як надану правомочній особі можливість застосування заходів, які передбачені правовими нормами, для відновлення порушених прав чи таких, що оспоруються [83, с.273-274].

Важливим є зазначити, що захисні правовідносини інтелектуальної власності є специфічними та наділеними певними ознаками, які дозволяють виокремити їх з-поміж інших правовідносин. Першою відмінністю слід визначити підстава виникнення, безумовно слушною є позиція що підставами виникнення є порушення прав інтелектуальної власності або створення загрози такого порушення. По-друге, учасниками таких правовідносин є суб'єкт права інтелектуальної власності, права якого порушено, особа, яка такі права порушила, орган державної влади, уповноважений на захист прав інтелектуальної власності. По-третє, правовідносини інтелектуальної власності завжди є відносними, оскільки їх суб'єктами є конкретно визначені особи (правовласник; особа, яка порушила права). А також відповідні правовідносини можуть бути спрямовані на поновлення порушених прав, відшкодування збитків [93, с.157].

Захист прав інтелектуальної власності перебуває в центрі уваги науковців та є предметом значної кількості полеміки та дискусій. Існуючі підходи щодо визначення поняття захисту прав інтелектуальної власності не є усталеними та однотайними.

Аналіз численних теоретичних та нормативних джерел дозволяє стверджувати, що на даний час не існує єдиного сприйняття поняття «захист прав інтелектуальної власності», а отже з приводу чого виникають численні дискусії.

Так, Л. Доріс, Р. Патриція, В. О. Жаров захист прав інтелектуальної власності у загальному розумінні визначають як правове забезпечення недоторканності цих прав, їх непорушності, а в разі порушення, застосування заходів примусового характеру, спрямованих на відновлення цих прав.

Більш розширеним поглядом визначенням є юридично передбачена діяльність відповідних державних органів щодо визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації законних прав та інтересів суб'єктів права у сфері інтелектуальної власності, та здійснення відповідної діяльності у законодавчо затвердженому порядку, тобто за допомогою застосування належних форм, засобів і способів захисту [41, с.223].

Ю.Д. Притика визначає захист прав як юридичну діяльність, спрямовану на усунення перешкод на шляху здійснення суб'єктами своїх прав та припинення правопорушення, відновлення положення, що існувало до порушення [74, с.17].

О.П. Орлюк захист прав розглядає у двох значеннях: в широкому та вузькому. У вузькому значенні мова йде лише про процес захисту порушених прав інтелектуальної власності. У такому випадку не має значення, які форми та методи захисту обираються – юрисдикційні чи неюрисдикційні. Однак якщо йдеться про широке визначення, то слід говорити не лише про реалізацію самого процесу захисту, а й про весь правовий механізм реалізації прав інтелектуальної власності, його легалізації в установленому законом порядку, використання (будь-яким способом, передбаченим законом) та, відповідно, захисту, за умови що такі права інтелектуальної власності будуть порушені [62, с.13].

Іншого погляду дотримується Н.М. Мироненко, слушно зауважуючи, що захист прав і законних інтересів власників прав інтелектуальної власності реалізується через механізм захисту, що становить систему форм, способів і засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів та зацікавлених осіб.

Також, досліджуючи розвиток та специфіку відносин, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, слід погодитись з думкою науковця О.П. Світличного, що поняття «захист прав (механізм захисту) інтелектуальної власності» являє собою систему форм, способів та засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів і зацікавлених осіб, спрямованої на визнання та поновлення порушених прав, припинення порушення прав і законних інтересів авторів, власників охоронних документів та на застосування до порушників заходів державного примусу [73, с.274].

Відповідно до сформульованих в науковій доктрині підходів, умовно твердження науковців щодо загальноприйнятого розуміння поняття захисту можна віднести до двох напрямів, а саме: прихильники одного напрямку схильні тлумачити захист прав інтелектуальної власності як юридично передбачена діяльність відповідних державних органів, інші розглядають як цілісний механізм, що являє собою систему форм, способів та засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів і зацікавлених осіб.

Проаналізувавши наукові підходи, очевидним є твердження, що захист прав забезпечується функціонуванням механізму (систему) захисту прав, який включає:

- 1) норми права, що регламентують підстави, способи, форми, процедуру захисту;
- 2) юридичний факт (порушення, невизнання, оспорювання права), який є підставою виникнення охоронних правовідносин (елементом змісту якого є право на захист);
- 3) акти реалізації права на захист шляхом самозахисту або звернення до юрисдикційних органів;
- 4) діяльність юрисдикційних органів із застосування права щодо захисту виключних прав [47, с. 13].

Наступна категорія, що потребує дослідження виступає поняття «захист прав патентовласників», іноді його ототожнюють з поняття «захист патентних прав».

Окремі аспекти захисту прав патентовласників досліджували такі вчені: Є.П. Гаврилов, В.М. Дементьєв, Є.Н. Єфімов, В.І Жуков, І.А Зенін, Ю.М. Капиця, І.Є. Маміофа, І.С. Мухамедшина, Л.І. Підшибіхіна, В.П. Расохін, Ю.І. Свядосц, Є.Н. Мірошник та інші. Проте слід зауважити, що їхні наукові розробки здійснювалися здебільшого на основі законодавства СРСР.

Аналіз чинного законодавства не містить та не конкретизує поняття «захист прав патентовласників», а лише закріплює перелік дій, які вважаються порушенням прав патентовласника. Крім того, значна кількість науковців залишає поза увагою саме теоретичне значення даного терміну, фрагментарно висвітлює чи ототожнює його із терміном «захист прав інтелектуальної власності», що відповідно до нашої думки є помилковим.

Як приклад, І. О. Мікульонок під захистом прав патентовласників розглядає ряд процедур, що застосовуються до порушника. А саме якщо права власника патенту порушено, він може вимагати: припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його прав, і відновлення становища, що існувало до порушення прав; стягнення завданих збитків, включаючи недержані доходи; відшкодування моральної шкоди; застосування інших передбачених законодавчими актами заходів, пов'язаних із захистом прав власника патенту [57, с.189].

Ми погоджуємося з думкою О.П. Орлюк, що під захистом прав та законних інтересів авторів і патентовласників слід тлумачити механізм, що становить систему форм, способів та засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів та заінтересованих осіб, який спрямований на визнання та поновлення порушених прав, припинення порушення прав і законних інтересів авторів і патентовласників та застосування до правопорушників заходів державного примусу.

Під захистом прав та законних інтересів авторів і патентовласників розуміють передбачені законом заходи із їх визнання та поновлення, припинення їх порушення, а також застосування до правопорушників заходів юридичної відповідальності авторів і патентовласників.

Узагальнюючи запропоновані твердження, маємо на меті запропонувати новий підхід до визначення захисту прав патентовласників, а саме розглядати як систему правових (допустимих) дій примусового характеру, за допомогою яких забезпечується відновлення порушених суб'єктивних (майнових та немайнових) прав патентовласників, захист охоронюваних законом інтересів власників патенту, вирішення правових спорів та усунення інших перешкод у реалізації прав патентовласників, що в єдності складають механізм правового захисту суб'єкта патентних прав.

Отже, на сьогодні Україна перебуває у процесі становлення процедур для належного та ефективного захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, розробка національного законодавства, до якого мають імплементувати положення європейського законодавства та міжнародні стандарти захисту. А також формування єдиного підходу до тлумачення механізму захисту прав інтелектуальної власності, включаючи і захист прав патентовласників.

1.2. Поняття та види майнових прав інтелектуальної власності

Промислова власність є складовою частиною інтелектуальної власності. Ця категорія увійшла в юридичну науку і суспільну наукову термінологію у 1883 році. Вона з'явилась у Паризькій конвенції про охорону промислової власності (далі – Конвенція), у статті 1 (п. 3) якої дається визначення поняття промислової власності: «Промислова власність розуміється в найбільш широкому значенні і розповсюджується не тільки на промисловість і торгівлю у власному значенні слова, але також і на галузі

сільськогосподарського виробництва і добувної промисловості та на всі продукти промислового та природного походження, наприклад: вино, зерно, тютюновий лист, фрукти, худоба, копалини, мінеральні води, квіти, борошно» [4].

Відзначимо також, що Україна приєдналась до Конвенції у листопаді 1995 року. Мета Паризької Конвенції з охорони промислової власності – вироблення уніфікованих правил надання правової охорони таким об'єктам інтелектуальної власності як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Останніми вважаються комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки, географічні зазначення місця походження товару.

Що ж стосується національного законодавства, то термін «промислова власність» використовується тільки в ст. 20 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу». Ні в Цивільний кодекс України (надалі за тестом – ЦК України), ні у відповідних національних законах у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності не визначається термін «промислова власність». У Цивільний кодекс України міститься обмежений перелік об'єктів права промислової власності, більшість з яких регулюються окремими законами в сфері промислової власності [5].

В юридичній літературі закріплені основні ознаками, що дають можливість поєднати ці об'єкти в одну групу, а саме:

1. Застосування в сфері виробничої або комерційної діяльності.
2. Основна цінність стосується змісту рішень, запропонованих авторами.
3. Економічна ефективність, здатність приносити прибуток.
4. Необхідність спеціальної реєстрації.
5. Наявність офіційних охоронних документів [103, С. 18].

В. Д. Базилевич зазначає, що термін «промислова власність» використовують у зв'язку з тим, що об'єкти інтелектуальної власності оцінюються насамперед із погляду промислової придатності, економічної

ефективності, прибутковості під час використання у виробництві. Водночас до складу промислової власності належать об'єкти, що безпосередньо стосуються не лише виробничої (винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо), а й комерційної (знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, географічні позначення тощо) сфер [24, с. 387].

Об'єкти промислової власності – це результати інтелектуальної творчої діяльності, що мають істотне прикладне значення для підприємств реального сектору економіки, їх використання спрямоване на модернізацію та підвищення ефективності техніко-технологічної бази підприємства, створення нових інноваційних товарів або зростання рівня їх конкурентоспроможності чи оптимізацію собівартості [28, с. 36].

Узагальнюючи сформульовані наукові підходи, вважаємо за доцільне під промисловою власністю розуміти такі об'єкти як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і вказівки походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції [52, с. 9].

Право на об'єкти промислової власності регулює майнові й пов'язані з ними немайнові відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням результатів інтелектуальної діяльності людини [57, с. 9].

У науковій доктрині сформовано два протилежні напрями щодо правового режиму і регулювання відносин пов'язаних із правами на об'єкти ІВ. Здебільшого це пов'язано із тим, що одні заперечують спорідненість правових режимів регулювання відносин власності та інтелектуальної власності, підкреслюючи тим самим виключний характер останніх. Серед представників даного напрямку слід зазначити Є. Суханов, І. Зенін, Л. Ануфрієва, В. Дозорцев, Н. Мироненко, О. Орлюк, які наголошують на недоцільності та застосування до інтелектуальної власності загальних норм права власності.

П. Розенберг, С. Бондаренко, Т. Шевелева, Л. Чередніков висловлюють протилежну думку, розглядаючи інтелектуальну власність як особливий різновид власності [55, с. 61].

Зокрема, досить цікавим видається підхід науковця Р. Б. Шишки щодо розгляду права інтелектуальної власності як особливої категорії правовідносин, безпосередньо пов'язану із певною групою прав, що покладається в основу, а саме: 1) теорія виключних прав, яка базується на ідеї прав автора як виключно суб'єктивних, що надають йому можливість використовувати будь-яким незабороненим способом результат інтелектуальної діяльності, які розглядаються у тісному взаємозв'язку із особистими немайновими правами; 2) концепція прав інтелектуальної власності, яка заснована на віднесенні майнових та немайнових прав до речових; 3) теорія особистості, яка заснована на віднесенні відповідних прав до особистих; 4) теорія інтелектуальних прав, яка виходить із віднесення авторських та патентних прав до прав особистого роду, які розташовані поза межами класичного поділу цивільних прав на речові, зобов'язальні та особові [99, с. 126].

Однак традиційний правовий режим власності, який пов'язаний із тілесними об'єктами і передбачає правомочності володіння, користування та розпорядження цими об'єктами, не можуть жодним чином забезпечити належну реалізацію прав та не можуть застосовуватись до нематеріальних результатів інтелектуальної діяльності. Права інтелектуальної власності є правами особливого роду, а отже вони відрізняються від класичних прав власності. В загальному розумінні право на об'єкт передбачає собою панування особи над річчю, однак правова природа прав на об'єкт ІВ не може визначатись лише як панування особи над результатом інтелектуальної діяльності. Відповідний об'єкт ІВ є нематеріальним, а отже виникає і необхідність, в силу особливої правової природи, виокремлення об'єкта від

втручання третіх осіб. Відповідно заборону втручання третіх осіб від їх використання передбачають виключні права ІВ.

Цивільний кодекс України використовує поняття «права інтелектуальної власності на об'єкти» зазначає права особи на результати інтелектуальної, творчої та іншої діяльності, які охоплюють особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності. Зокрема 2 ст. 418 ЦК України визначає що право інтелектуальної власності являє собою особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається ЦК України та іншими законодавчими актами. Ці норми мають загальний характер та розповсюджуються на всі субінститути ІВ, включаючи промислову власність.

Отже, право на результати інтелектуальної діяльності, зокрема на об'єкти промислової власності, являє собою поєднання майнових та особистих немайнових прав, деколи його це іменують як суб'єктивні права. Узагальнений погляд українських науковців, побудований на аналізі положень цивільного законодавства щодо регулювання майнових прав ІВ, визначає влучний підхід до розуміння майнових права об'єкта права інтелектуальної власності, а саме як суб'єктивні права учасників правовідносин на результати інтелектуальної діяльності у виробництві, науковій, літературній, художній та інших сферах. Майнові права можуть виникати з дій та інших юридичних фактів, передбачених цивільним законодавством, які пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майна, майновими правами [5].

На погляд О.А. Підопригори, до майнових прав автора (чи іншої особи, яка має права) об'єкта інтелектуальної власності належать: виключне право на використання твору; виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами тощо. Основним майновим правом авторів винаходів,

корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій є право на винагороду [69, с. 593].

Відповідно до статті 424 ЦК України майновими правами суб'єкта права інтелектуальної власності слід визнати ті суб'єктивні права, які породжують для даного суб'єкта певний майновий інтерес. У законодавстві про інтелектуальну власність майнові права творця та його правонаступників складають основне ядро серед усіх інших його прав. Майнові права дають творцю та його правонаступникам можливість одержати матеріальні блага, заради яких творець створює об'єкти інтелектуальної власності [71, с. 7].

Положення Цивільного кодексу України комплексно визначили коло майнових прав на об'єкти промислової власності у ст. 424, відповідно до якої до таких прав належать:

- 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [5].

Зміст майнових прав на об'єкти промислової власності наділяє їх носіїв юридичними можливостями та розкриває моделі можливої поведінки особи.

Право на використання об'єкта промислової власності. За особою, яка наділена майновими правами на об'єкти промислової власності, закріплено право використання створеного ним об'єкту на власний розсуд, будь-яким не забореним способом, з метою отримання максимального результату від використання його корисних властивостей.

У цьому контексті необхідно зазначити, що законний інтерес задовольняється в ході здійснення права, під яким розуміють реалізацію

можливостей, передбачених змістом суб'єктивного цивільного права. У свою чергу, зміст суб'єктивного цивільного права складають можливі дії уповноваженої особи, вчиняючи які особа задовольняє свої інтереси [39, с. 287]. Уповноважена особа наділяється можливістю задовольняти власний інтерес шляхом безпосереднього вчинення активних дій щодо об'єкта.

Виключне право дозволяти використання об'єкта права промислової власності полягає в наданні третім особам правомочності щодо використання такого об'єкта, тобто дозволу на використання цього об'єкта іншими особами (ст.426 ЦК України), що передбачає виплату правовласнику винагороди [59, с. 65].

Таким чином, саме творець (автор) права інтелектуальної власності передає належне йому право на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі на підставі договору, яким є договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Умови договору можуть бути різноманітними, однак в якості істотної умови завжди виступає спосіб розпорядження, що впливає на обсяг правонаступництва користувача й тягне характерні для такого розпорядження відповідні правові наслідки [59, с. 65].

Виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права промислової власності, в тому числі забороняти таке використання, характеризує можливість правоволодільца захищати свої майнові права на об'єкти промислової власності всіма незабороненими законом та договором способами.

Під неправомірним використанням слід розуміти будь-яке використання об'єкта права інтелектуальної власності, як в межах договору, так і поза договором, що порушує майнові права суб'єктів права інтелектуальної власності [64, с. 85-86].

Перешкоджати неправомірному використанню об'єктів права промислової власності правоволоділеці можуть як неюрисдикційними

способами (наприклад, лист-попередження, що адресований порушнику), так і юрисдикційними способами – шляхом звернення до відповідних органів державної влади. Зокрема, слід наголосити, що тільки правоволоділець може вирішувати питання про надання дозволу будь-якій особі на використання об'єкта права інтелектуальної власності та визначати умови, на яких цей дозвіл буде надано [100, с. 69].

Влучним є погляд законодавця та науковців щодо виокремлення в самотійне суб'єктивне майнове право – право перешкоджати неправомірному використанню результату інтелектуальної діяльності та забороняти таке використання. У даному контексті О.О. Панасюк зазначає, що процес реалізації цивільного права повинен надати носію використати можливості, визначені нормою цивільного права, незважаючи на будь-які перешкоди та протидію з боку інших осіб [66, с. 758].

Доречним є звернути увагу саме на правовий режим виключних майнових прав пов'язаний із специфічним юридичним змістом, обумовлений властивостями нематеріальних благ, з приводу яких вони виникають.

По-перше, у загальному розумінні виключне майнове право можна визначити як можливість правоволодільца на власний розсуд здійснювати (використовувати результат інтелектуальної, творчої діяльності), дозволяти або забороняти використання результату інтелектуальної діяльності в передбачених законом або договором межах. Зазначена «тріада» основних правомочностей складає зміст виключного майнового права на результат інтелектуальної, творчої діяльності.

По-друге, до виключних прав належать майнові права, здатні вільно переходити від одного суб'єкта до іншого. Зокрема, відповідне забезпечується правомочністю правоволодільца дозволяти третім особам використовувати такий результат або у формі відчуження такого права (повній передачі його іншій особі з припиненням відповідного права попереднього

правоволоділця), або у формі видачі ліцензії на використання (попередній правоволоділець може зберегти за собою право на таке використання).

По-третє, виключні майнові права можуть бути об'єктом зобов'язальних, корпоративних або спадкових правовідносин, зокрема бути предметом договорів щодо розпорядження виключними майновими правами на результат інтелектуальної, творчої діяльності, засобом забезпечення належного виконання зобов'язань, наприклад, предметом застави, вкладом до статутного капіталу юридичної особи тощо [51, с. 141-142].

Під категорією *«інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом»* безумовно слід розглядати право на повну передачу майнових прав на об'єкти промислової власності. Зокрема, під час якої відбувається повне відчуження прав на об'єкти промислової власності іншим особам. Право власника патенту передати право власності на об'єкт промислової власності визначається ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», ст. 16 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [30, с. 52].

Доречним було зазначити, на наш погляд дане положення висвітлено частково та досить вузько, оскільки на зазначені об'єкти може бути передана не лише за договором, а й в порядку спадкування за заповітом (тобто односторонні правочином) та за законом. Однак на практиці виникають колізії, а саме якими нормами слід керуватись для встановлення майнових прав, що успадковуються.

Непоодинокі трапляються випадки, коли в спадщину не завжди переходять саме майнові права інтелектуальної власності, засвідченні охороним документом, адже іноді має місце ситуація, коли на момент відкриття спадщини охоронний документ спадкодавець не отримав, а тому майнові права не вступили в силу. Науковці трактують, що спадкоємець

отримує в спадщину право на одержання відповідного документа в майбутньому. Якщо ж звернутись до спеціального законодавства, то можна помітити, що це питання висвітлено частково, а отже потребує впорядкування та чіткого визначення.

Проведений аналіз дає підстави визначити особливі характеристики майнових прав інтелектуальної власності:

- 1) мають економічний зміст;
- 2) можуть належати як творцеві, так й іншим особам;
- 3) відповідно до закону можуть бути передані повністю або частково іншим особам; вкладом до статутного капіталу юридичної особи;
- 4) чинні протягом певного строку і чинність може бути припинена достроково;
- 5) законодавством можуть встановлюватись винятки та обмеження в цих правах за умови, що такі обмеження та винятки не створюють перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать суб'єктам права інтелектуальної власності, які набули свого статусу в результаті створення або державної реєстрації прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Аналізуючи чинне законодавство, особисті немайнові права на об'єкти права промислової власності виникають безпосередньо із моменту державної реєстрації таких прав [30, с. 122].

У науковій доктрині закріплено сталий підхід щодо поділу немайнових прав ІВ на особисті немайнові права, пов'язані з майновими правами та особисті немайнові права, не пов'язані з майновими правами.

Особистим немайновим правом, пов'язаним з правом майновим, є право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності. У цьому випадку визнання

автором породжує для людини усю сукупність майнових прав інтелектуальної власності (ст. 424 ЦК України).

Особистим немайновим правом, не пов'язаними з майновими правами, є право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності, та деякі інші особисті немайнові права.

В.О. Семків, Р.С. Шандра визначають певні юридичні властивості особистих немайнових прав наступним чином:

- 1) не мають економічного змісту;
- 2) належать творцеві, а у випадках передбачених законом – іншим особам;
- 3) тісно пов'язані з особою творця: – не можуть відчужуватися (передаватися) від нього, за винятками встановленими законом; – творець не може відмовитись від них та не може бути позбавлений їх;
- 4) чинні безстроково, якщо інше не встановлено законом;
- 5) не залежать від майнових прав, а їхнє обмеження можливе лише у випадках встановлених Конституцією та законами України.

Отже, відносини, що виникають у сфері інтелектуальної власності та права на об'єкти патентного права мають двоїсту природу, оскільки становлять особисті немайнові права та майнові права, зміст яких визначається Цивільним кодексом України та спеціальним законодавством.

1.3. Поняття, зміст та класифікація об'єктів патентного права

Суспільні відносини у сфері науково-технічного та художньо-конструкторської творчості перебувають у постійній динаміці та безперервному русі змін і новацій, а отже потребують чіткого визначення та впорядкування правилами, які гармонізовані з міжнародними стандартами правового регулювання, що у свою чергу є рушійною силою для подання

технічних бар'єрів в міжнародному співробітництві та торгівлі, що спричиняються відмінностями стандартів розроблених окремо кожною нацією.

Практична реалізація прав та гарантій на об'єкти патентного права покладає на державу обов'язок здійснення певного комплексу заходів, який виключає можливість для зловживань у сфері патентування щодо тих чи інших об'єктів права інтелектуальної власності та об'єктів патентного права [61, с. 25-26].

Для повноти сприйняття об'єктів саме необхідно визначитись з поняттям патентного права. В об'єктивному розумінні патентне право є сукупністю правових норм, що регулюють майнові та особисті немайнові відносини, які виникають у процесі визнання авторства та охороною винаходів, корисних моделей і промислових зразків, шляхом встановлення правового режиму їх використання, матеріального та морального стимулювання, а також захисту прав їх творців (винахідників) і патентоволодільців. Патентне право у суб'єктивному розумінні це майнові та особисті немайнові патентні права конкретного суб'єкта, що пов'язані з певним винаходом, корисною моделлю та промисловим зразком [38, с. 59].

Під об'єктами патентного права слід розуміти результати науково-технічної творчості чи художнього конструювання, що відповідають вимогам чинного законодавства та умовам патентоздатності (патентоспроможності), зареєстрованих у державному реєстрі як винаходи, корисні моделі чи промислові зразки, права на які засвідчуються патентом та охороняються законом [88, с. 115].

Під **винаходом (корисною моделлю)** розуміють результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології, об'єктом якого має бути:

- *Продукт як об'єкт технології* – це матеріальний об'єкт як результат діяльності людини (п.2.3.1 Правила складання і подання заявки на

винахід та заявки на корисну модель) [16], виражений у вигляді пристрою, механізму, виробу, речовини, штампу мікроорганізму, культури клітин рослин і тварин. Наведений перелік невичерпний.

- *Процес як об'єкт технології* – це дія або сукупність дій, виконуваних щодо продуктів та інших матеріальних об'єктів за допомогою принаймні одного продукту і спрямованих на досягнення певного технічного результату (п.2.3.2 Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель) [16]. Під даним процесом розуміють: виготовлення продукту, обробка продукту, переробка продукту, контролювання якості продукту, перетворення речовини, перетворення енергії, перетворення даних, вимірювання параметрів, діагностування, лікування, керування процесом, який є об'єктом технології. Наведений перелік невичерпний.
- *Нове застосування продукту чи процесу* [10].

Промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи фарбування або їхнє поєднання, які визначають зовнішній вигляд (дизайн) виробу і призначені для задоволення естетичних та економічних потреб. (ст. 461 Цивільного кодексу України та ст.5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки») [11].

Зазначена назва групи об'єктів та інституту в цілому обумовлена назвою охоронного документа, який видається на підтвердження визнання результату творчої діяльності об'єктом інтелектуальної власності і засвідчує права на нього. Наявність спільних рис винаходів, корисних моделей та промислових зразків послужило підставою їх спільного правового регулювання.

Відтак, зазначена категорія об'єктів наділена рядом характерних рис притаманних лише відповідним об'єктам, що впливають із норм спеціального законодавства, зокрема Закону України «Про охорону прав на

винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки» (надалі за текстом – спеціальне законодавство).

По-перше, до винаходів, корисних моделей та промислових зразків нормами спеціального законодавства висуваються вимоги щодо умов надання правової охорони, під якими слід розуміти умови для кваліфікації та визнання як об'єкта патентного права.

Так, винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень та є промислово придатним. До корисної моделі висуваються дещо інші вимоги, а саме – новизна та промислова придатність. Деякі науковці, особливо зарубіжні, трактують корисну модель як «малий винахід» (винаходи другого класу, корисне нововведення), відповідно де йдеться про промислові новинки і у даному випадку, ключовою відмінністю виступає коротший термін дії патенту та строку чинності прав за цим патентом [87, с. 258].

Саме в умовах патентоздатності проявляється відмінність між винаходом і корисною моделлю. Щодо промислового зразку, то патентоспроможність визначається за сукупністю ознак, що підтверджують новизну об'єкту та промислову придатність для використання у виробництві продуктів та товарів.

По-друге, характерною особливістю об'єктів патентного права є порядок набуття прав та процедура отримання патенту, що передбачає проведення ряду експертиз та досліджень для перевірки та визнання як об'єкта патентного права.

По-третє, безперечно вагомою відмінністю даної групи об'єктів є строк чинності прав, що засвідчені патентом. Так, слід запропонувати ознайомитись зі строками дії патенту, відтак, за загальним правилом, для винаходу становить 20 років, для корисної моделі встановлюється строком на 10 років, а для промислового зразку – 10 років.

По-четверте, наведений перелік характерних рис для патентних об'єктів не є вичерпним.

Визначивши сутність поняття «об'єкти патентного права» та їх характерні риси розглянемо специфіку їх класифікації, що впливають з особливості самих об'єктів.

В юридичній літературі закріплено сталий підхід щодо віднесення до інституту патентного права саме таких об'єктів як винахід, корисна модель та промисловий зразок, які варто відрізнити від об'єктів права промислової власності, перелік яких дещо ширший.

Підтвердженням цієї позиції є класифікація науковців Г.К. Дорошко, О.В. Балашова, В.В. Воліков, О.В. Петренко, за якою введено для розуміння такі поняття як «інститут» та «субінститут», ключовою думкою є те, що інститут об'єктів промислової власності поділяється на два субінститути: патентного права та правової охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів, робіт і послуг. Адже, субінститут патентного права регулює майнові, а також пов'язані із ними немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням та використанням винаходів, корисних моделей та промислових зразків, охорона яких здійснюється на підставі видачі патенту [36, с. 134].

Ми безумовно погоджуємось з даною думкою, обґрунтовуючи свою позицію наступними твердженнями на основі проаналізованих думок вищевказаних науковців. Зокрема, правовий режим об'єктів патентного права характеризується єдиними підходами, які безумовно дозволяють відокремити його від режимів інших об'єктів інтелектуальної власності. Для порівняння зазначимо субінститут індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, робіт і послуг, який побудований головним чином на належній індивідуалізації товаровиробника, його робіт та послуг. Спільним для обох субінститутів є те, що вони регулюють відносини, пов'язані із реалізацією саме виключних прав на об'єкти у сфері економічної, науково-

технічної, інноваційної та ринкової політики. З точки зору методики оцінки, об'єкти патентного права забезпечують модернізацію виробництва, а засоби індивідуалізації підкреслюють конкурентні переваги підприємства. Саме такий неоднаковий характер використання впливає на особливості керування цими об'єктами.

Разом з тим, специфіка створення об'єктів патентного права слугувало підґрунтям для закріплення у національному законодавстві певних положень, а саме виокремлення об'єктів залежно від правової природи створення. За певних обставин винахід (корисна модель) може бути визнаний секретним винаходом (секретною корисною моделлю) та службовим винаходом (корисною моделлю). Якщо винахід (корисна модель) містить інформацію, віднесена до державної таємниці, то він визнається і реєструється як секретний винахід (корисна модель). Службовим вважається винахід (корисна модель) створений працівником у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше та за умови використання досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця [90, с. 95].

Аналізуючи положення ст.8 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» існують підстави дійти до висновку, що промисловий зразок також може вважатись службовим якщо його створено під час виконання службових обов'язків чи доручення роботодавця, за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше.

Таким чином, об'єктами патентного права є результати науково-технічної творчості (винаходи, корисні моделі) та художнього конструювання (промислові зразки), зазначений перелік об'єктів є вичерпним. Основною відмінністю об'єктів патентного права від інших об'єктів інтелектуальної власності полягає у цільовій направленості та механізмі використання з метою підвищення конкурентоспроможності

промислового виробництва та продукції. До специфічних ознак можливо віднести те, що об'єкти патентного права повинні бути втілені у конкретній об'єктивній формі (речовий носій), а також повинні бути захищені з юридичної точки зору шляхом отримання державної реєстрації. При цьому потрібно відзначити, що патентні права виникають не лише внаслідок створення твору, необхідною умовою також є здійснення процедури державної реєстрації інтелектуального продукту та отримання патенту на нього.

РОЗДІЛ 2

СПОСОБИ ТА ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ АВТОРІВ ТА ПАТЕНТОВЛАСНИКІВ

2.1. Загальні засади захисту інтелектуальної власності

Досить поширеним явищем в Україні є порушення прав інтелектуальної власності. Підтвердженням є той факт, що на сьогодні Україна у Спеціальному звіту 301 (The Special 301 Report), який готується щорічно Офісом торгового представника США (USTR), починаючи з 2011 року знаходиться у переліку країн, котрі не забезпечують захист прав інтелектуальної власності. Держава покликана виступати не лише гарантом прав, а й бере на себе функцію сприяння щодо реалізації та захисту власниками своїх прав. Однак наразі в Україні склалася ситуація, яка характеризується недостатнім рівнем правового захисту об'єктів інтелектуальної власності, внаслідок чого спостерігається значна кількість правопорушень.

Слід наголосити, що нині також актуальним є дослідження проблематики вибору способу захисту порушених прав патентовласників як шляху до розвитку науково-технічної, інноваційної, винахідницької, творчої діяльності та розбудови економічно-розвинутої країни.

Одним із найважливіших нормативних документів, що охоплює питання, пов'язані із охороною прав на об'єкти права інтелектуальної власності є Угода TRIPS. Захист прав в рамках угоди TRIPS передбачає застосування адміністративних процедур, цивільно-правових способів захисту, а також карних процедур і штрафів, що можуть бути застосовані до порушників прав. Ключовим напрямком та зобов'язанням кожної країни-учасниці за даною угодою є забезпечення існування «реальних» норм, що дозволяли б здійснювати ефективні дії, спрямовані проти будь-якого незаконного використання об'єкта інтелектуальної власності [73, с. 274].

В Україні захист прав інтелектуальної власності забезпечується за допомогою здійснення ряду заходів передбачених чинним законодавством з метою визнання прав, їх поновлення, припинення дії порушення та застосування до правопорушника юридичної відповідальності.

В загальному розумінні захист прав і законних інтересів суб'єктів ІВ реалізується через механізм захисту, що є системою форм, способів і засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів і зацікавлених осіб, спрямованою на захист прав і інтересів правоволодільців.

Зокрема, загальні засади захисту прав інтелектуальної власності від порушень встановлені в ст.ст. 41, 54 Конституції України та ч.3 ст. 418 ЦК України, котрі проголошують та закріплюють непорушність цих прав [1; 5]. Разом з тим, законодавчо передбачені способи захисту прав інтелектуальної власності визначені ч. 2 ст. 16 Цивільного Кодексу України та ч. 2 ст. 20 Господарського Кодексу України [6]. Слід зазначити, що цей перелік не є вичерпним. Крім того, ст. 432 ЦК України визначає спеціальний перелік заходів, що запроваджуються судом з метою припинення правопорушень та захисту прав власників об'єктів інтелектуальної власності.

У загальному розумінні порушення патентних прав трактується як будь-яке вчинення без згоди правовласника дій, які визнаються використанням об'єкта права інтелектуальної власності.

У сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності порушення, у тому числі і порушення прав патентовласників, розглядається як будь-яке посягання на права майнового чи особистого немайнового характеру відповідного об'єкта цих прав, правова охорона якого закріплена у чинному законодавстві.

Слушно видається думка науковця М.Ю. Потоцького про те, що порушенням права інтелектуальної власності є вчинення дій, які суперечать положенням законодавства (незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності) чи умовам договору та які є підставою

виникнення регулятивних правовідносин (охоронних чи захисних) [70, с.162].

Обсяг захисту прав, що надається, пов'язаний зі змістом майнових та особистих немайнових прав суб'єктів ІВ на належні їм об'єкти. Тобто від їх змісту залежить визнання чи невизнання дії третьої сторони порушенням прав, що охороняється.

Зрозуміло також, що кожен спосіб захисту, який застосовується для захисту порушеного чи оспорюваного права інтелектуальної власності, набуватиме певної специфіки з урахуванням специфіки самого інституту права інтелектуальної власності, а також об'єктів, на які ці права набуваються.

Як приклад, Закони України не виділяють особисті немайнові права суб'єктів патентного права. Утім це не означає, що власники патентів не наділені такими правами. Особистими немайновими правами зазначають право першого заявника, право на пріоритет, право авторства, право на авторське ім'я [45, с. 288].

В Україні створено систему захисту прав інтелектуальної власності, яка включає в себе правові норми, механізми їх застосування та напрями реалізації законних прав та інтересів суб'єктів прав.

У законодавстві розрізняють дві основні форми захисту прав інтелектуальної власності – юрисдикційну та неюрисдикційну.

Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності полягає в тому, що особа, права якої порушено, звертається за захистом порушених прав до суду, інших компетентних державних органів, уповноважених вжити необхідні заходи для відновлення порушених прав і припинення правопорушення. В рамках юрисдикційної форми захисту прав, у свою чергу, виокремлюють загальний (судовий) і спеціальний (адміністративний) порядки захисту порушених прав інтелектуальної власності. За загальним порядком захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом

інтересів здійснюється судом. Спеціальний (адміністративний) порядок захисту здійснюється уповноваженими органами за зверненням потерпілої сторони.

Неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності передбачає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту прав інтелектуальної власності, які здійснюються ними самостійно (самозахист), без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів [41, с. 54-55].

Залежно від наявності правовідносин між власником патенту і правопорушником та характеру їх виникнення, правопорушення поділяються на два види: договірні та позадоговірні.

Договірними правопорушеннями, як правило, є дії, що полягають в невиконанні чи неналежному виконанні договірних умов щодо порядку використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка, його способів, обсягу, строків, території та виплати винагороди тощо.

У свою чергу, позадоговірними порушеннями (використання об'єктів без належним чином оформленого дозволу) можна вважати такі дії:

- виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через мережу «Інтернет», продаж, імпорт та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях;
- виготовлення виробу із застосуванням запатентованого промислового зразка, застосування такого виробу, пропонування для продажу, в тому числі через мережу «Інтернет», продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу в зазначених цілях;
- застосування запатентованого процесу або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес для застосування, знає про те, що такі дії забороняються без згоди

правовласника або виходячи з обставин, це і так є очевидним [41, с.52-53].

Цей перелік не є вичерпним.

Зібраний матеріал підлягає структуруванню, відповідно в залежності від виду порушення особистих майнових та/чи немайнових прав інтелектуальної власності наділяє особу, право якої порушено, вправі на власний розсуд реалізувати захист порушених прав, у забезпечувальний законом спосіб. Захист прав та законних інтересів власників прав на об'єкти інтелектуальної власності здійснюються шляхом:

- досудового захисту;
- адміністративного захисту;
- судового захисту [73, с.274].

Таким чином, слід зауважити, що чинне законодавство України з інтелектуальної власності в цілому передбачає широкий спектр засобів захисту прав авторів та патентовласників, однак дослідження дає підстави вважати, що на практиці виникають суперечності та проблематика застосування, обрання необхідного та ефективного способу захисту.

2.2. Захист прав авторів та патентовласників у судовому порядку

Одним із дієвих способів захисту прав інтелектуальної власності є судовий розгляд цивільних і господарських спорів стосовно порушення прав авторів та прав патентовласників, а також кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення.

Відповідно до чинного законодавства кожен має право на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якої інстанції. Судовий захист є основною формою захисту прав інтелектуальної власності. Якщо хоча б одна із сторін у спорі – фізична особа, тоді такий спір підвідомчий суду загальної юрисдикції [73, с. 288].

Зокрема, поширеність та використання в різних сферах об'єктів патентного права обумовила необхідність формування нового сучасного підходу до судового захисту прав інтелектуальної власності.

Будь-яке право у разі його порушення має бути забезпечене судовим захистом. Разом з тим, судовий захист не вичерпує собою всіх способів захисту порушеного цивільного права, проте займає серед них центральне місце [50, с. 55].

В сучасних умовах вдосконалення та реформування судової влади важливе місце посідає принцип забезпечення та гарантованості судового захисту у всіх випадках порушення суб'єктивних прав. У такому контексті значно підвищується значення і роль суду як необхідної складової громадянського суспільства.

На сьогодні в Україні сформувалося кілька видів закріплених процесуальними кодексами процедур здійснення судочинства, а саме: цивільне, господарське, адміністративне, кримінальне [25].

До господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ мають право звертатися підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, а також державні та інші органи, громадяни, що не є суб'єктами підприємницької діяльності, у випадках, передбачених законодавчими актами України [6]. У сфері інтелектуальних прав у господарських судах розглядаються спори, пов'язані з використанням у господарському обороті об'єктів патентного права та об'єктів авторського права. У сфері захисту прав промислової власності від неправомірного використання об'єктів промислової власності найбільш поширеною є категорія справ про визнання охоронних документів недійсними та заборону використання спірних об'єктів у господарській діяльності [20].

Яскравим прикладом не лише визнання порушення прав та неправомірного використання, а й відшкодування збитків є Рішення господарського суду м. Києва у справі № 910/2339/13 від 08.07.13 року за позовом Баєр Фарма АГ Акцієнгельшафт («Bayer Pharma AG» Aktiengesellschaft), м. Берлін, Федеративна Республіка Німеччина до товариства з обмеженою відповідальністю «Центрофарм», м. Київ, про стягнення збитків.

За обставинами справи, Баєр Фарма АГ Акцієнгельшафт як власник патенту України № 35554 на винахід, яким надано правову охорону хімічній речовині, що має загальноживану (міжнародну непатентовану) назву «моксифлоксацин» («Мохіфлохасін»), звернулася до господарського суду міста Києва з позовом про стягнення з товариства з обмеженою відповідальністю «Центрофарм» (далі – Товариство) 100 000 грн. збитків (упущеної вигоди).

Позовні вимоги мотивовано тим, що Компанія має виключне право на використання хімічної речовини «моксифлоксацин» та використовує її, зокрема, в Україні у власному лікарському засобі «АВЕЛОКС». ТОВ «Центрофарм» реалізував на території України лікарський засіб «Моксин», активною діючою речовиною якого є моксифлоксацин; вчинивши відповідне порушення прав позивача.

Державною митною службою України було надана інформація, що відповідачем на територію України було ввезено лікарський засіб «МОКСИН», до складу якого входить моксифлоксацин, у кількості 261 030 таблеток (261 030 таб. X 28,50 грн. = 7 439 355 грн.) А отже, Компанія внаслідок дій Товариства зазнала збитків 7 439 355 грн.

Фармацевтична компанія, право інтелектуальної власності якої порушені, що підтверджене патентом, відсудила у кривдника 7,5 млн. гривень збитків, зокрема доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене [101].

У сфері інтелектуальної власності, зокрема захисту особистих немайнових та майнових права власників патенту, в порядку адміністративного судочинства розглядаються справи про захист прав правовласників від їх порушення внаслідок незаконних рішень, дій чи бездіяльність органів державної влади (зокрема, оскарження рішень Державної служби інтелектуальної власності України про відмову у видачі охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності; оскарження рішень Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності тощо).

Однак, аналізуючи наявну судову практику в Україні, слід наголосити, що захист прав власників патенту в адміністративному судочинстві прослідковується досить рідко.

Відтак, прикладом такого оскарження слугує справа № 826/8117/17 від 26 липня 2018 року. До Окружного адміністративного суду міста Києва звернувся ОСОБА із позовом до Державної служби інтелектуальної власності України (правонаступником якої є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України), в якому з урахуванням доповнення до позовної заяви просив суд: визнати протиправним та скасувати рішення Державної служби інтелектуальної власності України від 13.05.2017 №1-15/3778 та затвердити патентоздатність на винахід за заявкою №а2012 09104 від 24.07.2012 «Спосіб боротьби із сараною» та відшкодувати з відповідача на користь позивача матеріальну і моральну шкоду у вигляді затрат на прибуття в судові засідання у сумі 2000 грн.

Однак, встановлено Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» остаточний висновок №4409/ЗА17 про невідповідність винаходу умовам патентоздатності за результатами кваліфікаційної експертизи, що затверджений 23.02.2017 Державною службою інтелектуальної власності України. Аналізуючи обставини справи та наявні докази, суд прийшов до висновку, що не існує підстав для визнання

та скасування рішення Державної служби інтелектуальної власності України, отже у позові відмовлено [86].

Завданнями кримінального судочинства є охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть в ньому участь, а також швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний [25].

Найпоширенішим способом захисту прав патентовласників в Україні є судовий розгляд справ у порядку цивільного судочинства. До компетенції судів належить розгляд справ про захист немайнових прав винахідників (авторів), справ про захист патентних прав, сторонами яких є фізичні особи, а також інші справи у сфері права інтелектуальної власності, якщо їх розгляд не повинен проводитися за правилами іншого судочинства.

Відповідно ст. 16 ЦК України кожна особа має право звернутися в суд за захистом свого права інтелектуальної власності. Способами захисту цивільних прав є певні інтереси особи, яка звернулося до суду за захистом щодо порушених прав.

А відтак, відповідно до сформованої наукової доктрини, слід відзначити, що способи захисту прав інтелектуальної власності підлягають розподілу на загальні та спеціальні [46, с. 123]. А отже, безпосередньо надають переваги у можливості застосування декілька способів одночасно.

Що стосується загальних способів захисту інтелектуальної власності, то вони наведені в частині другій ст.16 ЦК України. А саме: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади

Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб [5].

Спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності передбачені частиною другою ст. 432 ЦК України. Серед них суд може постановити рішення, зокрема про: застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених в цивільний обіг з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обігу матеріалів та знарядь, які використовувались переважно для виготовлення товарів з порушенням прав інтелектуальної власності; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності; опублікування в засобах масової інформації.

Проте, законодавство у сфері патентного права не містить переліку способів захисту порушених прав. Так, спеціальне законодавство попри свою назву «Способи захисту прав», передбачають категорії спорів, які розв'язують суди відповідно до їхньої компетенції.

Підтверджує зазначене, аналіз норм ст. 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» можна окреслити такі види патентних спорів, що вирішуються у судовому порядку, як спори про: авторство на винахід (корисну модель), промисловий зразок; встановлення факту використання винаходу (корисної моделі), промисловий зразок; встановлення власника патенту; порушення прав власника патенту; укладання та виконання ліцензійних договорів; право попереднього користування; компенсації. Споры щодо патентних прав є досить складними, оскільки вирішення даної категорії відносин регулюється великою кількістю

нормативно-правових актів, в тому числі і міжнародних. Вказаний перелік патентних спорів не є вичерпним, крім того умовно види патентних спорів можна поділити на дві групи: спори пов'язані із порушення патенту (патентних прав) та спори про визнання прав (визнання патенту недійсним).

При обранні способів захисту патентних прав слід ураховувати: які права порушені (майнові та (або) немайнові); спосіб порушення прав; мету, якої бажає досягти правовласник (його правонаступники) при здійсненні захисту порушених прав.

Останнім часом щороку чисельність спорів із питань інтелектуальної власності зростає, про що свідчать дані з Єдиного державного реєстру судових рішень, відповідно до яких протягом 2006 – 2015 років загальна кількість розглянутих судами різної юрисдикції справ про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності становила 18104. З них 6803 – справи про порушення прав на об'єкти авторського права та суміжних прав, 11301 – про порушення прав на об'єкти промислової власності.

Узагальнені статистичні показники 2016 року щодо надходження позовних заяв у спорах з питань інтелектуальної власності до судів різної юрисдикції сягла 998 (в тому числі 647 – в господарській юрисдикції, 350 – цивільній, 1 – кримінальній). Такі цифри наводилися під час професійної зустрічі «Вищий спецсуд з питань інтелектуальної власності в Україні: формування та початок роботи», організованої комітетом Асоціації адвокатів України з інтелектуальної власності [32, с. 2].

Проте, як свідчить аналіз судової практики з розгляду спорів про порушення прав інтелектуальної власності та категорії патентних прав, існує ряд труднощів, що виникають у правовласників під час захисту своїх прав. Розглянемо деякі серед них.

Актуальним питанням захисту прав інтелектуальної власності під час розгляду справ в судовому порядку є доведення самого факту

правопорушення, а саме порушення умов довогору (якщо такий було укладено) чи використання без дозволу запатентованого об'єкта.

Згідно з доктриною, дія патенту поширюється не тільки на об'єкти, у яких є вся сукупність ознак, зазначених у незалежному пункті формули, але і на еквіваленти цих ознак, які знайшли відображення в виготовленому виробі або здійсненому технологічному процесі. Згідно з цією доктриною, патент буде вважатися також порушеним у тому випадку, якщо певна ознака не присутня в контрафактному виробі або процесі, але замінена на ознаку, яка виконує ту ж функцію, тим же шляхом і з досягненням того ж результату.

Аналізуючи, вищевикладене, стає зрозумілим, що для встановлення та наявності порушення прав, які охороняються патентом, необхідне залучення спеціально уповноважених осіб, які наділенні спеціальними знаннями у даній сфері.

Разом з тим, процесуальних законодавством України передбачено при розгляді справ щодо порушення прав інтелектуальної власності процедуру залучення висновків судових експертиз, як дієвого і необхідного механізму доказування обставин справи.

Зростаюча кількість порушень призвело до різкого збільшення експертиз, що призначаються ухвалами, постановами компетентних органів. Судові експертизи здійснюються безпосередньо експертами атестованими в установленому порядку та внесеними до реєстру судових експертів, що ведеться Міністерством юстиції України.

Відповідно до ч. 2 ст. 41 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) процедури, які стосуються захисту прав інтелектуальної власності, не повинні бути безпідставно ускладнені або вартість їх здійснення не повинна бути високою або супроводжуватися значними матеріальними затратами, містити безпідставні часові обмеження або невикордані затримки [2].

Однак, залучення експерта серед переваг також містить ускладнення, що виникають під час захисту прав, серед яких є тривалість проведення експертизи та відсутність єдиних методологічних засад, що призводить до неоднозначного вирішення справи та неповного аналізу для встановлення або підтвердження фактів, які мають значення для правильного вирішення спору. Призначення та проведення судової експертизи значно затягує та здорожчує процедуру захисту прав [33, с. 121].

Крім того, особливо важливо для системи захисту прав у судовому порядку відіграє рівень підготовки суддівського складу. Розгляд і вирішення спорів у цій сфері досить часто вимагає спеціальних професійних знань і практичних навичок, які часто відсутні у суддів, у зв'язку з чим значна кількість прийнятих рішень переглядаються вищими інстанціями і як результат скасування прийнятих по справі рішень.

Наведене засвідчує, що в Україні гостро стоїть питання у сфері завантаженості суддів та відсутності достатньо кваліфікованих суддів для вирішення не лише суто правових питань (про наявність чи відсутність права, факту правопорушення, розміру заподіяної шкоди тощо), а також вирішення технічних аспектів, що належать до предмета доказування (наприклад, питання схожості конфліктних позначень, використання у виробі відповідача всіх ознак, включених до незалежних пунктів формули винаходу, що охороняється патентом позивача, застосування сукупності суттєвих ознак промислового зразка тощо) [49, с. 10].

Відповідно до аналізу існуючої практики, можна зазначити, що в Україні єдиним способом про визнання патенту на винахід, промисловий зразок чи корисну модель недійсним можливо лише судовий порядок, адже адміністративний спосіб захисту виявляється неефективним та містить ряд недоопрацювань, що унеможлиблює його застосування для даних правовідносин.

Відтак, у справі № 202/4233/16-ц Позивач звернувся до Індустріального районного суду м. Дніпропетровська із позовом про визнання патенту на корисну модель недійсним. Позивач стверджував, що корисна модель не відповідає умовам патентоздатності, оскільки не є новою, а спірний патент копіює патент, власником якого є Позивач. Відповідач, в свою чергу, просив відмовити у позові через пропущення Позивачем строків позовної давності.

Верховний суд постановою від 14.03.2018 рішення судів першої та апеляційної інстанції скасував щодо того, що на спірні правовідносини позовна давність не поширюється, оскільки відбулось порушення особистих немайнових прав Позивача.

Таким чином, аналізуючи норми статей 256, 257, 268 ЦК України та статей 33, 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» Верховний Суд роз'яснив, що на спірні правовідносини поширюється загальний строк позовної давності тривалістю у три роки [54].

Важливо зазначити, що під час підготовки позовної заяви та подальшому винесенні рішення суду вагоме значення має вартісна оцінка прав на об'єкти патентного права, тобто вартість самого об'єкта інтелектуальної власності. Варто наголосити, що регулювання оцінки майнових прав інтелектуальної власності сьогодні здійснюється за Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» та затвердженими Кабінетом Міністрів України Національними стандартами № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» та № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності».

Вищевказані документи покликані регламентувати порядок оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні, зокрема об'єктів патентного права, забезпечити створення незалежної оцінки майна з метою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав та використання їх результатів.

Як свідчить практика, правовласники з метою захисту своїх прав обирають відшкодування майнової та моральної шкоди, що передбачені чинним законодавством України. Таким чином, якщо внаслідок порушення прав буде завдано майнову шкоду, правовласник має право обрати один із способів відшкодування майнової шкоди, а також інші способи захисту, установлені в законодавстві, наприклад відшкодування немайнової шкоди. Відшкодування майнової шкоди здійснюється шляхом відшкодування збитків, виплата компенсації, стягнення з порушника доходу, отриманого незаконним шляхом.

Прикладом дієвого визнання незаконних дій щодо використання промислового зразка, заборони реалізації та виробництва, а також стягнення недержаних доходів і моральної шкоди є справа 206/164/16-ц.

Власник патенту звернувся до Самарський районний суд м. Дніпропетровська за позовною заявою до ТОВ Дніпропетровський дослідний завод «Енергоавтоматика», Приватного акціонерного товариства «Іста-центр», ТОВ «Торговий дім «Іста», третя особа: Державна служба інтелектуальної власності України, про захист права інтелектуальної власності про захист прав інтелектуальної власності.

Суть справи: власник патенту на промисловий зразок «акумуляторна батарея» звернувся до суду із позовом про захист майнових та особистих прав інтелектуальної власності проти підприємства, яке виробляло аналогічні акумулятори та проти підприємства, яке реалізовувала ці акумулятори.

Окрім патенту позивач надав суду експертне дослідження акумулятора, який був придбаний ним офіційно у відповідача. Експерт прийшов до висновку, що в наданому йому виробі були використані всі суттєві ознаки промислового зразка акумулятора захищеного патентом, який належав позивачу. Разом з цим, позивач для обґрунтування втраченої вигоди (недержаних доходів) надав суду договір на виключне використання промислового зразка з іншим підприємством (ліцензійний договір)

відповідно до умов якого позивач повинен був отримувати 15% доходу від вартості кожного проданого акумулятора.

На підставі видаткових накладних відповідачів, які підтверджували реалізацію акумуляторів, суд за період з вересня 2015р. по січень 2016 р. встановив загальну вартість цих акумуляторів і вирахував 15 % від цієї вартості. Цю суму – 3, 4 млн. грн. суд визнав не отриманими доходами позивача.

Проте найбільш феноменальним у цій справі є визначення моральної шкоди заподіяної позивачу солідарно відповідачами. Суд підтвердив, що внаслідок протиправних дій відповідачів, позивачу була заподіяна моральна шкода, оскільки у членів трудового колективу, ділових партнерів, фахівців у сфері інтелектуальної власності, патентних повірених та інших спеціалістів формується спотворена оцінка фаховості позивача, як володільця прав на патент. Суд оцінив таку шкоду у 2 млн. грн.

Таким чином, судовий захист є одним із дієвих способів захисту та доведення порушених прав патентовласників та авторів. На даний час гострою проблемою на шляху захисту прав патентовласників та авторів є відшкодування збитків, зокрема, реальних збитків і упущеної вигоди. Відзначимо, що судами не завжди при вирішенні питання стягнення компенсації та збитків, враховуються обсяг порушених прав та/або наміри відповідача, як обставини, що мають істотне значення для вирішення справи по суті.

2.3. Адміністративний або спеціальний спосіб захисту прав авторів та патентовласників

Внаслідок порушення прав (майнових та особистих немайнових) у особи, яка є правовласником, виникає право на захист. При реалізації права на захист заінтересована особа вправі обрати використання того чи іншого

інструменту (форми, засобу та способу) захисту свої прав, як правило, керуючись очікуваною ефективністю обраних засобів, економічними і тимчасовими витратами, пов'язаними із припиненням правопорушення та залучення порушника прав до відповідальності.

Зокрема, органи державної влади наділені широкими повноваженнями, закріпленими у нормативно-правових актах різної юридичної сили, які дають їм можливість попереджати, реагувати на порушення та притягувати винних осіб до юридичної відповідальності.

Відтак, провідним напрямом діяльності відповідних інституцій є забезпечення дотримання правових норм та реалізації завдань і функцій державної політики у сфері інтелектуальної власності в цілому. Держава, в особі її органів та їх посадових осіб, здійснює всі необхідні заходи щодо попередження виникнення правопорушень у зазначеній сфері.

Відповідно в Україні створена система уповноважених суб'єктів протидії правопорушення у сфері інтелектуальної власності, наділені повноваженнями для здійснення охорони та захисту прав власників патенту, до них слід віднести такі органи: органи МВС України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Антимонопольний комітет України, Державну фіскальну службу України. Даний перелік не є вичерпним, однак саме наведені органи здійснюють безпосередньо охорону та захист прав власників патенту.

Наголошує на необхідності дослідити здійснення процедури адміністративного захисту прав уповноваженими суб'єктами як одного із способів захисту патентних прав.

Існує декілька підходів трактування адміністративного способу захисту прав, розглянемо найпоширеніші з них.

Адміністративний спосіб захисту прав інтелектуальної власності необхідно розглядати як систему активних адміністративних заходів, які застосовуються компетентними органами державної влади, спрямованих на

поновлення порушеного права, усунення порушень права інтелектуальної власності, створення умов для покладання виконання обов'язку з відновлення порушеного права на порушника, а також притягнення його до відповідальності [102, с. 38].

М.М. Солощук для визначення поняття адміністративний порядок захисту вживає поняття спеціальний захист, наголошуючи на можливості заміщення одним поняттям іншого. Відтак, адміністративний (спеціальний) спосіб захисту це передбачені законом заходи примусового характеру, що запроваджуються органами виконавчої влади і за допомогою яких відбувається відновлення (визнання) порушених прав інтелектуальної власності, крім того додатково здійснюється вплив на правопорушників [31, с. 39].

На думку окремих авторів, адміністративний спосіб захисту є тотожним поняттю адміністративно-правовий захист. З такою позицією авторів можна погодитись частково, зазвичай адміністративно-правовий захист передбачає притягнення винної особи до адміністративної відповідальності, яка відповідно настає за посягання на об'єкт адміністративно-правового захисту.

Проте, на нашу думку, адміністративний спосіб захисту прав патентовласників безпосередньо включає не лише вищезгадані засоби, а й засоби адміністративно-правової протидії, що полягають у мінімізації випадків неправомірного використання об'єктів патентного права, попередження вчинення відповідними порушниками зловживань у майбутньому.

В.І. Остапчук розглядає адміністративний порядок захисту патентного права, як сукупність заходів адміністративного припинення та притягнення до адміністративної відповідальності, спрямованих на відновлення, визнання прав та припинення порушень патентних прав, які застосовуються органами внутрішніх справ, уповноваженими інспекторами з питань інтелектуальної

власності, митними органами та місцевими загальними судами (суддями) за заявою або скаргою особи, що має право або за власною ініціативою компетентного органу. На нашу думку, дане твердження неповною мірою відображає сутність здійснення відповідного способу захисту прав [26, с.124].

Безпосередньо, ми підтримуємо погляди науковців щодо віднесення адміністративного способу захисту до позасудового порядку вирішення спорів. Адже зазначений спосіб захисту здійснюється шляхом подання скарг (заяв) до органів виконавчої влади (управління) і вирішення справ відповідними органами виконавчої влади та їх посадовими особами, безперечною перевагою та відмінністю даного способу є швидке реагування та застосування санкцій до правопорушника.

Важливим твердженням для розуміння та впорядкування понять слугує думка О.П. Світличного, відповідно адміністративний спосіб захисту може поділятися на спеціальний (адміністративний) спосіб захисту, що здійснюється в органах державного управління та адміністративно-правовий, який здійснюється у судовому порядку [73, с.274]. Ми підтримуємо дану класифікацію та виокремлення адміністративно-правового захисту до категорії судового захисту.

Розглядаючи, адміністративний спосіб захисту прав патентовласників слід наголосити, що правовою основою якого є норми спеціального законодавства із охорони інтелектуальної власності, що здійснюється у порядку звернення до відповідного органу публічної адміністрації, а вже як наступний етап до суду.

Характерна риса адміністративного способу захисту полягає у застосуванні лише у випадках прямо зазначених у законодавстві і передбачених для розв'язання певної категорії спорів.

Спори, що виникають переважно на стадії реєстрації прав на об'єкти патентного права вирішуються Департаментом інтелектуальної власності,

утвореного Наказом від 15 червня 2017 року № 871, при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України.

Відповідно у сфері інтелектуальної власності до функцій і завдань у сфері інтелектуальної власності цього міністерства входять: експертиза заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, видача патентів / свідоцтв на об'єкти права інтелектуальної власності, державна реєстрація об'єктів права інтелектуальної власності, реєстрація договорів про передачу прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що охороняються на території України, ліцензійних договорів; ведення державних реєстрів об'єктів права інтелектуальної власності тощо.

Крім того, при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі діє Апеляційна палата, яка являє собою в даний час орган уповноважений розглядати заперечення проти рішень щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності та заяв щодо визнання знака добре відомим в Україні [19].

За результатами розгляду заперечення приймаються рішення. Прикладом є рішення Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 17 лютого 2018 року про відмову у задоволенні заперечення ЕНДОРЕШЕРШ.

Колегія Апеляційної палати розглянула заперечення ЕНДОРЕШЕРШ, ІНК. проти рішення Державної служби інтелектуальної власності України (далі – ДСІВ) від 25.01.2017 про відмову у видачі патенту на винахід «Лікування приливів, вазомоторних симптомів і нічного потовиділення за допомогою попередників статевих стероїдів в комбінації з вибілковими (селективними) модуляторами естрогенових рецепторів» за заявкою №а 2012 00500 [18].

Одним із засобів захисту прав патентовласників у адміністративному порядку є звернення правовласника до органів Державної фіскальної служби України (ДФС – надалі за текстом). ДФС відповідно до покладених на неї

обов'язків вживає заходів до захисту прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів [15].

Загальні засади процедури захисту патентних прав шляхом звернення та реєстрації об'єктів у митному реєстрі з метою контролю за переміщенням через митний кордон України, у разі підозри порушення прав інтелектуальної власності, які регулюються главою 57 Митного кодексу України. Пункт 2 статті 398 Митного кодексу України передбачає процедуру захисту прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки під час переміщенням через митний кордон України, а саме правовласник, який має підстави вважати, що під час переміщення товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права на ці об'єкти, має право подати заяву (за встановленою формою та додати необхідні документи) про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт патентного права шляхом внесення відповідних відомостей до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону [7].

Відповідні органи доходів і зборів виявляють ознаки порушення патентних прав та виносять рішення про призупинення митного оформлення, а отже й відповідне переміщення через митний кордон України контрафактних товарів, на підставі даних відповідного реєстру.

Зокрема в подальшому у правовласника виникає право звернутись до суду з вимогою знищення такого товару та захисту порушених прав та інтересів (ст.399 Митного кодексу України). Отже, можна розділити контролюючу діяльність органів ДФС на такі стадії:

- внесення до митного реєстру об'єктів права ІВ;
- призупинення митного оформлення, які можуть порушувати права ІВ;
- подання позову до суду або знищення товарів за спрощеною системою.

Повертаючись до реєстру, хотілось би відзначити, що перелік об'єктів права інтелектуальної власності, включених до митного реєстру станом на

10.09.2018 рік можна знайти на офіційному сайті Державної фіскальної служби України режим доступу: <http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/pereliki-/100237.html>.

Реєстр є загальнодоступним. Аналізуючи статистичні дані реєстру можна підкреслити, що здебільшого в реєстр вносять відомості про знак для товарів і послуг (переважна більшість). Однак серед переліку зустрічаються відомості про промислові зразки, винаходи та корисні моделі. Приклад занесеної інформації про об'єкти інтелектуальної власності у митному реєстрі:

Номер	Дата реєстрації	Кінцева дата реєстрації	Назва ОПВ	Охоронний документ	Назва СПВ
1048	19.09.2013	19.09.2018	Промисловий зразок «Водяний насос для системи охолодження двигуна»	Державною службою інтелектуальної власності України, 25.04.2013, № згідно реєстру: 24664, назва реєстру: патент України на промисловий зразок	Общество с ограниченной ответственностью "Топливные системы"

Як повідомляє прес-служба ДФС та УКРІНФОРМ, з початку 2018 року майже 4,2 тисячі випадки призупинення оформлення товарів на митницях через можливе порушення прав інтелектуальної власності [95].

Особливе місце у системі спеціальних способів захисту займає контролююча діяльність Антимонопольного комітету України. Такий захист регламентовано Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. Відповідно до якого Антимонопольний комітет України забезпечує захист інтересів суб'єктів підприємництва від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з протизаконним використанням об'єктів права інтелектуальної власності. Захист прав здійснюється шляхом ухвалення обов'язкових для виконання рішень про припинення порушень, накладення штрафів у випадках, передбачених законодавством [12].

Відповідно до покладених завдань, Антимонопольний комітет України займається питаннями недобросовісної конкуренції в сфері інтелектуальної власності (неправомірне використання позначень, упаковки, рекламних матеріалів товару, копіювання зовнішнього вигляду виробу, порівняльна реклама, неправомірне збирання, розголошення комерційної таємниці та інші) [58, с. 57].

Органи комітету розглядають справи про порушення та ухвалюють обов'язкові для виконання рішення про припинення порушень, про вилучення товарів, накладають штрафи у випадках, передбачених законодавством, надсилають правоохоронним органам матеріали про порушення законодавства, що містять ознаки злочину [42, с. 331].

Однак, важливим є зазначити що АМК України не розглядає справи пов'язані з порушенням прав на винаходи, промислові зразки чи корисні моделі в повному обсязі, а відповідно правовласник вправі звернутись до АМК України для захисту прав в обмеженому обсязі, а саме у разі порушення прав ІВ у конкурентній сфері [58, с. 56].

Наступною групою органів захисту патентних прав, зокрема прав інтелектуальної власності в цілому, у адміністративному порядку є органи внутрішніх справ України, територіальні органи Національної поліції, Службу безпеки України, органи прокуратури та інші правоохоронні органи.

Спільним для цих правоохоронних органів є здійснення нагляду та контролю, відповідно до затверджених планів, зокрема здійснення заходів щодо попередження та викриття злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності та необхідної протидії цим порушенням.

Ключовим завданням діяльності правоохоронних органів є забезпечення прав і свобод громадян, безпеки, законності та правопорядку у всіх сферах суспільного життя, без виключення сфери прав інтелектуальної власності. В порядку наданих повноважень суб'єкти владних повноважень здійснюють притягнення до відповідальності за вчиненні правопорушення.

Зокрема, у разі порушення прав інтелектуальної власності, в порядку ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, здійснюють притягнення винної особи до відповідальності [35, с. 78].

Норма статті 51-2 КУпАП проголошує, що незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом – тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення [8].

Крім того, неможливо залишити без уваги діяльність громадських організацій. Ми погоджуємось з думкою О.О. Михальського, що громадські організації також наділені специфічними функціями та в процесі своєї діяльності відповідно до мети, вправі припинити та попередити виникнення правопорушень у сфері інтелектуальної власності [56, с. 117].

Зауважимо, що окреслене стосується таких громадських організацій як «Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності», «Всеукраїнська асоціація патентних повірених (ВАПП)», «Українська група міжнародної асоціації з охорони промислової власності», що беруть активну участь у реалізації політики захисту прав інтелектуальної власності. Крім того слід зазначити, що по всій Україні створені осередки та розгалужена система організацій у сфері інтелектуальної власності, прикладом є Асоціація «Спілка винахідників, раціоналізаторів, промисловців і підприємств України» та інші.

Особливе місце займає «Всеукраїнська асоціація патентних повірених України». За чинним законодавством саме через патентних повірених здійснюється патентування вітчизняних винаходів за кордоном і навпаки. Патентні повірені надають також кваліфіковані послуги фізичним і юридичним особам з питань правової охорони, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. «Спілка винахідників, раціоналізаторів, промисловців і підприємств України» займається популяризацією винахідницької діяльності, надає винахідникам і раціоналізаторам посильну допомогу в їх діяльності.

Отже, в Україні створена система правоохоронних та контролюючих органів по боротьбі з порушеннями у сфері інтелектуальної власності, які за заявою або скаргою особи, права якої порушуються чи оспоруються, або за власної ініціативи здійснюють заходи спрямовані на відновлення, визнання прав та припинення порушень прав власників охоронних документів.

2.4. Неюрисдикційні форми захисту прав авторів та патентовласників

Реалізуючи право на захист, правоволоділець вправі обирати самостійно способи та засоби захисту. Для врегулювання спору між сторонами без звернення до державних органів застосовуються альтернативні способи вирішення спорів та захисту свої прав.

Відповідно до ст. 19 ЦК України особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

В залежності від виду правопорушення, суб'єкт права інтелектуальної власності, інша правомочна особа, права яких порушено, може на свій власний розсуд вибрати досудовий спосіб захисту прав інтелектуальної

власності, не звертаючись до більш складної процедури – адміністративного або судового захисту [40, с. 173].

О.І. Антонюк під самозахистом у цивільному праві пропонує розуміти можливість особи в разі порушення свого права чи інтересу, права чи інтересу іншої особи або створення реальної загрози такого порушення застосувати доцільну й адекватну протидію, яка не забороняється законом, не суперечить моральним засадам суспільства та спрямовується на попередження чи припинення цього порушення або ліквідацію його наслідків [98, с. 209].

Самозахисту властиві характерні особливості та притаманні певні ознаки, які виділяють його з поміж інших. А саме: їх дія направлена на досягнення цілей, що стоять перед правовласником; характер дій установлений конкретного способу самозахисту; спрямовані на припинення порушення прав та інтересів, а також їх відновлення [68, с. 34].

Головним чином, примусовий вплив на волю правопорушника відбувається не з боку держави, а від певної особи, яка не наділена владними повноваженнями у сфері захисту прав. При здійсненні самозахисту держава делегує учасникам цивільних відносин повноваження щодо здійснення захисту суб'єктивних прав [29, с. 416].

Якщо розглядати досудовий захист прав інтелектуальної власності в широкому розумінні, як один із способів захисту прав на об'єкти патентного права – це здійснення правомочною особою дозволених законом дій фактичного порядку, спрямованих на охорону її особистих майнових прав та інтересів [67, с. 65]. Характерна особливість даного способу захисту полягає у тому, що правовласник фактично здійснює самозахист без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів з метою припинення та відновлення порушених прав.

Безпосередньо окреслене стосується альтернативного врегулювання спорів, що передбачає вирішення спорів, конфліктів і справ. Це переговори,

медіація, арбітраж, технології оцінки справи й приватного суддівства, – всі вони призначені допомогти залученим у конфлікти сторонам дійти обопільної згоди у вирішенні справи [44].

Альтернативне врегулювання спорів – це також група процесів, за допомогою яких вирішуються спори і конфлікти без звернення до формальної системи судочинства, керуючись принципами добровільності, нейтральності, конфіденційності, диспозитивності, рівноправності [75].

Частиною політики Європейського Союзу є напрям забезпечення ефективного доступу до правосуддя, спрямованої на встановлення простору свободи, безпеки та правосуддя, має включати доступ як до судових, так і позасудових методів врегулювання суперечок [23].

Зокрема, серед альтернативних способів досудового захисту прав від несанкціонованого використання іншою особою прав патентовласника вважаються такі заходи як проведення переговорів, направлення претензійного листа, медіація та інші, не заборонені законом дії [44].

Для досягнення результатів ефективного застосування сторонами заходів вирішення спорів у позасудовому порядку необхідне добровільне волевиявлення та взаємодія.

Проте на практиці, як приклад направлення претензійного листа досить часто не призводить до отримання успішного результату та порозуміння. Для вирішення питань порушення прав у сфері інтелектуальної власності більш ефективний є застосування процедури проведення переговорів, яка має значну кількість переваг.

Так, слід зазначити що проведення переговорів являє собою цілий ряд процедур, які вимагає від його учасників глибоких знань, відповідної професійної підготовки, високих моральних якостей. Не останню роль у ході цієї роботи відводиться психологічним особливостям ведення переговорного процесу [34].

Аналізуючи національну практику слід сказати, що альтернативні способи вирішення спорів набувають більшого розповсюдження та застосування. Однак реалізуються воно набагато рідше, ніж право на судовий захист.

Важливим звернути увагу, що великого розповсюдження набуває практика звернення до процедури медіації.

На наш погляд доречним є розглядати медіацію саме як діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками [17].

Згідно Європейського кодексу поведінки для медіаторів, медіація визначається як будь-який процес, при якому дві і більше сторони погоджуються на залучення третьої сторони (медіатора) для надання їм допомоги при вирішенні їх спору шляхом досягнення згоди без судового рішення незалежно від того, як цей процес може називатися або характеризуватися в загальноприйнятому сенсі в кожній з країн-членів [37].

Слід зазначити, що 01.11.2016 року було прийнято у першому читанні за основу законопроект «Про медіацію», який визначає правові основи надання послуг медіації на професійних засадах та має на меті запровадження інституту медіації в суспільстві, поширення практики мирного вирішення спорів позасудовими методами та забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою. Згідно ст. 3 законопроекту, медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також в кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень.

Медіація наділена низкою переваг порівняно з розглядом справи в суді. По-перше, медіація забезпечує швидкість розгляду спору. По-друге, відсутність чітких процесуальних обмежень, що у свою чергу, сприяють вільній атмосфері та готовності до співпраці сторін конфлікту. По-третє,

прийняття рішення самими сторонами (правовласником та правопорушником), що неодмінно позитивно відображається на усвідомленню власного волевиявлення та відповідальності за їх спільні рішення, якого вони досягли шляхом консенсусу, та стимулює їх у подальшому до добровільного виконання медіаційної угоди. По-четверте, якщо під час винесення судового рішення задоволеною залишається зазвичай лише одна сторона, на користь якої воно ухвалене, то під час підписання медіаційної угоди задоволеними залишаються обидві сторони, які приймають спільне рішення щодо свого спору на добровільних засадах [91, с. 118-119].

Так, на думку Г. О. Ульянової, спори у сфері інтелектуальної власності, вирішення яких можливе за допомогою процедури медіації, можна поділити на декілька категорій, а саме: 1) спори, які виникають між суб'єктами права інтелектуальної власності й користувачами у зв'язку з невиконанням чи неналежним виконанням договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; 2) спори, які виникають щодо надання правовласником дозволу третім особам на використання об'єктів інтелектуальної власності, також у примусовому порядку за рішенням суду тощо; 3) привирішенні конфліктних ситуацій, які виникають у зв'язку з використанням об'єктів інтелектуальної власності без згоди правовласника [92, с. 67].

Крім того, на території України діє Український Центр Медіації (далі – УЦМ), що створений при Києво-Могилянській Бізнес-Школі. УЦМ провадить свою діяльність у двох напрямках: навчання медіаторів і надання послуг незалежними медіаторами. На сьогодні провідним завданням Центру є донесення інформації про медіацію як ефективного інструменту у вирішенні конфліктів та продемонструвати успішний досвід її застосування [53, с. 96].

Разом з тим, в Україні діє Центр медіації при Львівській торгово-промисловій палаті, який було відкрито нещодавно у серпні 2015 року. Його

завданням є практична допомога львівському бізнесу у розв'язанні конфліктних ситуацій та досудовому вирішенні проблемних бізнес-питань [97].

У своїй практичній діяльності відповідними осередками розроблено Кодекс медіатора, який в цілому є запозиченням та відображенням міжнародного досвіду і правил проведення медіації, головним завдання якого є інформування громадян про процедуру медіації, збільшення довіри суспільства до процедури медіації як ефективного та альтернативного способу вирішення спорів [48].

Таким чином, з метою вирішення спорів, які виникають у зв'язку з порушенням прав авторів та патентовласників можливим є застосування таких альтернативних способів вирішення спорів, як: переговори, медіація та інші, не заборонені законом дії.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСАД ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ АВТОРІВ ТА ПАТЕНТОВЛАСНИКІВ

3.1. Проблемні аспекти охоронних та захисних процедур прав авторів та патентовласників

Головною тенденцією у сфері захисту прав інтелектуальної власності, що прослідковується останні роки є збільшення кількості судових спорів з питань інтелектуальної власності та застосування нових правових механізмів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Аналізуючи практику вирішення патентних спорів, можна припустити, що збільшення кількості справ спричинена двома факторами: підвищення конкуренції на економічному ринку та підвищення рівня правової свідомості бізнесу у питанні інтелектуальної власності в цілому.

Отже, на даний час постало питання створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи промислової власності, здатної сформувати, реалізувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів та ризиків і запропонувати дієві інструменти сфери інтелектуальної власності як стимули для розвитку споріднених економічних та суспільних чинників.

Доцільність запровадження патентної юстиції Україні обґрунтовується позитивним досвідом функціонування патентних судів за кордоном, зокрема й у країнах Європи.

Прикладом успішної діяльності патентної юстиції щодо розгляду спорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності у наукових джерелах досить часто наводиться досвід таких розвинених зарубіжних держав, як Німеччина, Великобританія, Швеція, США тощо, у яких діють спеціалізовані патентні суди [60, с. 115].

Тим паче, що навіть попри порівняльно нетривалий час створення спеціальної патентної юстиції (патентних судів), вони вже встигли

зарекондувати себе як необхідний інститут економіко-правової інфраструктури у сфері інтелектуальної власності. Патентні суди довели свою ефективність при вирішенні конфліктів у сфері інтелектуальної власності, тому що, з одного боку, максимально враховують інтереси сторін, які вступають у суперечку, а з другого, - беруть участь у забезпеченні розвитку інноваційної політики держави в цілому. До того ж що стосується повноважень патентних судів, то вони не обмежуються лише патентними справами (як це могло б видаватись з їх назви), а розглядають усі спори, що виникають з приводу порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності [27, с. 102].

Великою надією та очікуванням є те, що з початку 2019 року почне працювати Вищий суд з питань інтелектуальної власності, який має вирішити низку першочергових питань судового захисту патентних прав та авторських прав.

Станом на жовтень 2018 року триває процес створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності (надалі за текстом – Вищий ІР-суд) та проведення конкурсу кандидатів на посади суддів, який оголошено від 30.09.2018 року [95].

Робота Вищого ІР-суд стане новою ерою та сторінкою в розвитку патентного законодавства України. Адже в Україні стоїть гостро питання щодо неоднорідності судової практики у сфері інтелектуальної власності.

На наш погляд, очікуванні тенденції покращення захисту патентних прав впершу чергу відобразяться на швидкому та ефективному розгляді справ, адже судді новоствореного суду матимуть глибокі знання з права інтелектуальної власності так і значний досвід у вирішенні справ цієї категорії. Як результат уніфікована судова практика, зменшення кількості випадків залучення судової експертизи та швидке вирішення справ.

Підґрунтям слугує те, що специфіка справ у сфері захисту інтелектуальної власності, зокрема пов'язаних із захистом прав на об'єкти

патентного права, породжує дилему щодо розгляду таких спорів господарськими чи/або адміністративними судами.

Відповідне вдосконалення національної захисної системи авторських та патентних прав позитивно відзначиться на питанні підсудності справ та юрисдикції судів. А саме відтепер замість трьох: господарської, цивільної й адміністративної (оспорювання рішень МЕРТ щодо відмови у видачі охоронних документів), запроваджується єдина юрисдикція для спорів щодо набуття прав та визнання недійсними охоронних документів та захисту авторських прав [89].

Як вбачається, відповідне призведе до появи рішень нової якості, для яких характерним буде детальна аргументація, яка сприятиме правовій визначеності в частині способів захисту, доказів, захисту від зловживання правами тощо.

Відтак, впровадження та поширення процедур досудового врегулювання спорів. Адже, замість того, щоб витратити кошти і час, сторони будуть більш схильні до медіації чи до досудового врегулювання спорів у сфері прав інтелектуальної власності, щодо яких вже є чітка судова практика.

Одним із напрямів розвитку, що вбачається, так це встановлення нового підходу до розгляду заяв про забезпечення позову та збирання доказів, адже у подальшому для вирішення справи це має неабияке значення. Зокрема, часто неможливість отримати докази порушення, що перебувають у розпорядженні відповідача, призводить до відмови в позові або позбавляє можливості довести реальний розмір збитків чи доходу порушника. Враховуючи нові зміни Господарського процесуального кодексу, поява Вищого суду-ІР суттєво знизить ризик виникнення такого роду проблем.

Проте слід наголосити, що в даний час і у подальшому існує ризик, що під час судових процесів щодо інтелектуальної власності, зокрема і порушення патентних прав, зловживання процесуальними правами в

різноманітних формах: подання клопотань про призначення повторної чи додаткової експертизи, залучення іноземних осіб як співвідповідачів для затягування розгляду справи, подання сторонніх позовів для зупинення розгляду основного спору.

Наглядно зрозумілим є необхідність приділення достатньої уваги судовою юрисдикцією для стримування сторін відповідно шляхом утримання від подібних зловживань, що відзначиться на швидкості розгляду і ухвалення рішення судом.

Наступним напрямком розвитку розгляду патентних спорів є новий підхід до оцінювання ролі судових експертиз та їх висновків з урахуванням нововведень господарського процесуального законодавства.

Відповідні зміни покликані вплинути на зникнення прямого чи приховного цитування висновків експерта як аргументація рішення. Безпосередньо Вищий суд з питань інтелектуальної власності має надавати свій аналіз обставин та обґрунтування тих чи інших доказів, зокрема висновку експертизи.

Саме те, що в даний час досить поширеною є ситуація, коли суддя отримавши висновок судового експерта, зазвичай, глибоко не аналізує написане експертом, сприймає висновок експертизи (чи повторної експертизи) як даність та як доказ, що має основне значення у справі.

Очікується, що вирішенням авторських та патентних справ займатимуться компетентні судді з достатнім рівнем фахової та практичної підготовки, що безумовно дозволить аналізувати висновки експертів та спеціалістів, залучених сторонами, і разом з тим, самостійно приймати правильні висновки з приводу фактів, які потребують встановлення.

А відтак, залишення у минулому припущення щодо того, що наявність та залучення більшої кількості експертиз є фундаментом доведення стороною своєї правоти та правильності позиції як впливаючого і виключного фактору встановлення обставин справи та вирішення справ на користь даної сторони.

Запровадження інституту залучення експерта у галузі права розглядається як позитивне явище у процесі судового розгляду, однак на даний час існує велика кількість запитань, що потребують уточнення із приводу його діяльності. Головним побоюванням юридичної спільноти щодо залучення експерта у галузі права є відсутність спеціальної карної відповідальності, також відсутність єдиних методик чи стандартів відповідної діяльності. Слід наголосити, що для експерта у галузі права не встановлюються особливі вимоги, а саме такі особи не вносяться до жодного реєстру, не атестуються, їхня діяльність не ліцензується, до їх трудового стажу не встановлено жодних вимог.

Зокрема, аналіз теоретичних та практичних засад здійснення експертизи, дає можливість констатувати, що на сьогодні існує ряд проблем, серед яких: тривалість проведення експертиз, відсутності єдиних методологічних засад та подекуди залучення неоднозначних висновків експертів, залучення неекспертних висновків, які слугують причиною затягування розгляду справ у сфері захисту прав інтелектуальної власності та винесення неоднозначних рішень, що безумовно потребує вдосконалення та нормування.

Залучення до матеріалів судових справ «рецензій» на висновок експерта впершу чергу призводить до залучення неналежних та недопустимих доказів, з іншого боку несе ризик прийняття рішення на недопустимих доказах, і як результат позбавлення правоволодільця права на захист та охорону належних йому прав.

Адже, відповідно до чинних положень національного законодавства рецензування висновків здійснюється лише в чітко передбачених випадках з метою вдосконалення професійної діяльності експертів.

Також слід наголосити про відсутність кримінальної відповідальності експерта за подання завідомо неправдивої рецензії на висновок, відповідно дані прогалини дозволяють недобросовісним учасникам судового процесу

зловживати правами та долучати до матеріалів справи непроцесуальні документи, які не встановлюють дійсні обставини справи.

Як вже зазначалось, спори з питань інтелектуальної власності потребують опрацювання великої кількості документів для встановлення обставин справи, а отже потребують часу.

Наступним покращенням при розгляді справ з питань інтелектуальної власності стане відмова від розгляду справ в порядку спрощеного провадження. Велика кількість науковців, практикуючих юристів та суддів висловлюють думки з приводу ризиків, пов'язаних із розглядом справ ІВ у спрощеному порядку.

Безумовно спрощене провадження містить ряд переваг серед яких: швидкість вирішення справ без процедури виклику сторін, відсутність підготовчого засідання тощо. Однак, для справ з питань інтелектуальної власності воно несе негативний вплив, зокрема ризики щодо неможливості швидкого реагування для заявлення відводів, вступу третіх осіб до справи, залучення співвідповідачів, обмеження часу подання доказів та проведення експертизи, відсутності можливості звернення до касаційної інстанції, відсутності інституту судових дебатів, позбавлення можливості виклику свідків та інші.

Адже, фактично розгляд справ у спрощеному порядку є доцільним в разі, коли для встановлення обставин справи не потрібно залучення спеціальних знань і безпосередньо проведення судової експертизи, однак як свідчить практика таких спорів у сфері інтелектуальної власності майже не існує.

Підводячи підсумок перспектив удосконалення розгляду окремих проблем захисту авторських та патентних прав у судовому порядку, можна констатувати, що в Україні сформована необхідна законодавча база, яка б забезпечувала реалізацію та гарантувала додержання прав на результати творчої діяльності. Водночас складність розглядів відповідних спорів, їх

тривалість, відсутність подекуди єдиних судових підходів до вирішення цієї категорії спорів негативно впливають і дотепер на рівень правової захищеності володільців патентних прав та авторських прав.

3.2. Перспективи розвитку законодавства щодо охорони та захисту прав авторів та патентовласників

В рамках проголошення курсу євроінтеграції та розвитку національної системи інтелектуальної власності, Україна перебуває в процесі реформування та змін умов правового регулювання, охорони та захисту прав інтелектуальної власності, а також безумовного пошуку шляхів вдосконалення і гармонізування національного законодавства.

Зокрема, з метою реалізації поставленої мети було схвалено Указом Президента України від 12.01.2015 Стратегію сталого розвитку «Україна-2020», Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 № 275, Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 № 402.

Під час аналізу та дослідної роботи було виявлено ряд прогалин, на основі яких ми маємо рекомендації та пропозиції щодо внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері охорони і захисту інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, а також вдосконалення управління сферою інтелектуальної власності.

Проблематика полягає у тому, що наявні прогалини у законодавстві дозволяють і породжують зловживання та порушення прав авторів та патентовласників.

Останнього часу все більшого поширення набуває так зване явище «патентного троллінгу», що безумовно пов'язане з недостатнім правовим

регулюванням прав на промислові зразки. Безумовно створені умови негативно впливають на привабливість України для залучення інвестицій та забезпечення належного захисту прав правовласників.

«Патентний троллінг» являє собою діяльність, яка здійснюється суб'єктами господарювання, які користуючись колізіями у національному законодавстві реєструють промислові зразки на добре відому загальну форму виробу, а потім вимагають сплати «роялті» за використання цих об'єктів у комерційних цілях.

Прикро зазначити, що в Україні існує практика отримання патентів на вироби і не використання його. Скандальним є те, що в Україні існують умови для розповсюдження «торговельного троллінгу», яскравими прикладами якого є патенти на зубочистки, вішаки, рукавички тощо. В Україні діють такі патенти на вішаки - Патент 26958, Патент 27664, Патент 27663, Патент 27688.

Відповідно існуючий адміністративний порядок захисту прав через звернення до митних органів, дають можливість використовувати даний спосіб захисту не на благо розвитку винахідницької діяльності, а на шкоду і можливості отримання захисту прав недобросовісним правовласникам «фіктивних промислових зразків» та додаткового заробітку.

З метою боротьби від зловживань у сфері патентного троллінгу пропонуємо наступні ключові зміни, хоч зазначимо, що впершу чергу вони стосуються зміни умов охорони, однак в подальшому безпосередньо впливають на захист прав в цілому:

– частину першу ст.461 ЦК України та частину першу ст.6 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» доповнити у наступній редакції: «промисловий зразок відповідає критеріям охороноздатності, якщо він є новим і має індивідуальний характер». Індивідуальний характер означатиме, що загальне враження, яке він справляє на поінформованого

користувача, відрізняється від загального враження, яке справляє на такого ж користувача інший промисловий зразок.

– доповнити статтю п'ять Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» у наступній редакції: «Промисловий зразок може одержати правову охорону як незареєстрований промисловий зразок, якщо його доведено до загального відома у порядку, згідно із Законом». Відповідні зміни необхідні для того, щоб після виведення на ринок та аналізу попиту популярної моделі прийняти рішення про доцільність подальшого патентування. А також, для об'єктів з коротким життєвим циклом, для яких недоречно патентування, однак необхідний захист прав державою. Як приклад, гаджет, який буде популярний на ринку всього лише 1-2 роки, може отримати захист прав правовласників відповідно до закону, а також введення нових моделей на ринок виробником, не побоюючись, що їх дизайн можуть вкрасти конкуренти.

Безумовно слід наголосити та звернути увагу на проблемному питанні копіювання зовнішнього вигляду виробу, якому надано захист відповідно до національної патентної системи. Нагляд та контроль за такими діями здійснює АКМ України, однак прослідковуються такі проблеми як тривалість розгляду заяв та правопорушень, незрозумілість методики застосування санкцій та визнання відповідальності за правопорушення.

Ми звертаємо увагу на необхідність не лише доповнення існуючого регламенту діяльності АКМ України, відтак прийняття нормативно-правового акту, що регламентував би процедуру розгляду правопорушень в частині терміну розгляду, тобто встановлення чіткого строку від дати подання заяви чи виявлення правопорушення до винесення рішення. Адже деякі справи розглядаються роками, що зовсім недоцільно і суперечить основним засадам захисту прав та інтересів патентовласників в Україні.

Передусім зазначимо фактором, що впливає на рівень зловживання правами інтелектуальної власності, в Україні виступає те, що однакові

результати інтелектуальної власності можуть отримати захист як винаходи так і корисні моделі. Фактичним наслідком цього є зниження рівня захисту для добросовісних власників прав та зменшення активності науково-технічної творчості в цілому.

Відтак здебільшого це стосується корисної моделі, яка засвідчується патентом у спрощеному порядку, на практиці отримуємо результат, що охорону та захист набуває корисна модель, яка не має «достатнього» винахідницького рівня (тобто не є результатом винахідницької діяльності та промислово-ною і корисною розробкою), а також створюються умови та можливості обходу винаходів, що у подальшому ускладнює процедуру захисту прав на такі винаходи.

Ситуація полягає у наступному, патентовласники корисних моделей виводять на ринок продукцію, що за своїм змістом має зовсім незначні доробки. Разом з тим, власники патентів на корисні моделі можуть постійно незначно вдосконалювати свій об'єкт та отримувати практично на той самий продукт черговий патент. Як результат, об'єкт постійно захищено, однак за своїм змістом та надбанням він не несе суттєвої цінності та оригінальності.

Положення національного законодавства створили умови для схилення власників до отримання патенту на корисну модель, відповідно ряд переваг, а саме: 1) менше часових та фінансових витрат; 2) менше вимог патентоздатності, і, як наслідок, вищий рівень охорони такого результату; 3) нижчі ризики визнання прав недійсними.

Зокрема, особливої уваги потребують засоби діагностики, терапевтичного та хірургічного лікування, які в Україні захищаються відповідно до патентного законодавства. На зазначені об'єкти можна отримати патент на винахід або корисну модель та відповідну охорону на майнові права.

Ми дотримуємось думки, що ці засоби можуть відігравати вирішальну роль у порятунку життя людини, а тому помилковим та не доречним є

надання захисту та визнання виключних майнових прав власників цих об'єктів, зокрема, права щодо неможливості використання третіми особами без дозволу власника.

Проблемним є те, що національна патентна система дає можливість охороняти лікарські засоби, способи та методи лікування у режимі корисної моделі, тобто «на відповідальність заявника» без кваліфікованої експертизи. Адже, чисельні патенти на корисні моделі, які прикрашають стіни клінік, не завжди гарантують пацієнтам високі якості медичних послуг і безумовно зрозуміло чому.

Наразі пропонуємо внести посиленні критерії патентоздатності, які стосуються лікарських засобів, шляхом надання охорони виключно в режимі винаходів.

Внести зміни до ч.2 ст.460 ЦК України та п.2 ч.2 ст.6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а саме викласти у наступній редакції: «Об'єктом корисної моделі є пристрій».

Пропонуємо внести зміни до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а саме частину третьою ст.6 доповнити наступним положення: «Згідно цим законом правова охорона та захист не поширюється на такі об'єкти: як хірургічні або терапевтичні способи лікування людини або тварини; способи діагностики організму людини або тварини; нові форми відомого з рівня технології лікарського засобу; нове дозування або будь-яка нова властивість чи нове використання відомого лікарського засобу».

Ми пропонуємо наступне, Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» потребує внесення змін щодо переліку технологій, яким надається охорона та захист, а саме конкретизація об'єктів, що не підлягають захисту в Україні [21]. Ми наголошує, що це необхідно для того, щоб зменшити рівень спекуляції правами, унеможливлення здійснення реєстрації «неналежних» об'єктів та стимулювання науково-технічного розвитку в цілому.

Крім того, зареєстрований Законопроект №7538 від від 01.02.2018 містить ідентичні пропозиції у частині змін щодо переліку об'єктів, яким не надається правова охорона. Ми підтримуємо викладені пропозиції у частині розширення переліку об'єктів технологій, на які не поширюється правова охорона.

Аналізуючи існуючу модель захисту прав патентовласників в адміністративному порядку, ми дійшли висновку, що існуючі механізми не є достатньо ефективними і такими, що лише частково можуть забезпечити захист майнових прав правовласників відповідно до закону.

Здебільшого це стосується саме оскарження виданого патенту, що не відповідає умовам патентоздатності або порушує права інших патентовласників. В даний час єдиним способом реального захисту прав патентовласників в такій ситуації є судовий захист, що також має свої слабкі сторони та потребує впровадження нових принципів та механізмів захисту для швидкого вирішення питання порушення прав патентовласників.

Пропозиція полягає у доповненні Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» новою статтею про можливість визнання прав на винахід і корисну модель недійсними в адміністративному порядку, а не лише у судовому порядку згідно ст. 32 цього Закону. На даний час існує Апеляційна палата при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, однак вона розглядає заяви тільки з питань щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності (оскарження рішення заявником у випадках відмови у реєстрації) та заяви щодо визнання знака добре відомим в Україні. Проте на нашу думку, адміністративний спосіб захисту прав патентовласників повинен надати можливість захисту всіх належних прав особам без обмеження щодо предмету звернення і суб'єктного складу.

Запропонована процедура полягає у наступному, будь-яка особа вправі подати до спеціально уповноваженого органу (спеціально створеного органу як апеляційної ланки) вмотивовану заяву про визнання недійсності патенту,

яка повинна бути зареєстрована і розглянута у чітко встановлений строк. На нашу думку доречним було би визначити цей строк у термін 6 місяці від дати отримання (подання) заяви, враховуючи що розгляд заяви може бути призупинений на термін проведення експертизи. Такий термін забезпечить виникнення інтересу у сторін для швидкого реагування та надання необхідних доказів без затягування процесу та швидкого вирішення питання. А також безумовно пришвидшить роботу і виконання своїх обов'язків експертної установи та головним чином надасть можливості для правовласника здійснити захист своїх прав без уникнення тривалих та затяжних процедур, що відповідно у зв'язку із своєю тривалістю потребують значних затрат.

Пропозиція доповнити Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» статтею, що регламентує процедуру здійснення захисту прав в адміністративному порядку шляхом подання заяви про визнання патенту недійсним та анулювання його в адміністративному порядку.

Крім того, ми підтримуємо позицію нормотворчості, відповідною діяльністю якої було включено положення щодо процедури визнання патенту недійсним через адміністративний механізм у Проекті Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня охорони і захисту прав інтелектуальної (промислової) власності та удосконалення державного управління сферою інтелектуальної власності від 17.09.2018 №9088, який перебуває на стадії опрацюванні [22].

Разом з тим, аналізуючи положення розділу VII «Захист прав» Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» слід наголосити, що вони потребують вдосконалення, адже містять архаїстичні положення, які не зазнавали змін протягом 10 років щонайменше, як наслідок позбавляє учасників ринку багатьох можливостей захищати свої права в сучасному просторі.

З цією метою ми плануємо запропонувати новий підхід до тлумачення та визначення способів захисту, а саме: існуюче положення статті 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» виключити та викласти у новій редакції:

Стаття 35 Способи захисту прав

1. За захистом свого права на винахід (корисну модель) власники патенту (правоволодільці) мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції.

2. При порушенні будь-якою особою майнових та особистих немайнових прав, передбачених статтею 28 цього Закону, недотриманні передбачених договором умов використання винаходів (корисних моделей), створенні загрози неправомірного використання цих об'єктів та інших порушень особистих немайнових прав і майнових прав власників патенту, власники патенту (правоволоділець) мають право:

а) вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі забороняти дії, що порушують майнові та немайнові права правоволодільця чи створюють загрозу їх порушення;

б) звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують їх право чи створюють загрозу їх порушення;

в) подавати позови до суду про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

г) подавати позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним майнових та немайнових прав правоволодільця, або виплату компенсацій;

д) вимагати припинення підготовчих дій до порушення прав правоволодільця, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її

митної території контрафактна продукція в порядку, передбаченому Митним кодексом України;

е) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення права власника патенту;

є) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення права власників патенту та судові рішення щодо цих порушень;

ж) вимагати від осіб, які порушують майнові та немайнові права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактної продукції та про канали їх розповсюдження;

з) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом прав власників патенту.

Крім того, ми вважаємо за необхідне застосування нових правових механізмів захисту прав на промислові зразки шляхом внесення аналогічної вище запропонованої статті у Закон України «Про охорону прав на промислові зразки».

У теоретичному та практичному відношенні постає наглядне і важливе питання нормативної конкретизації спорів, що вирішуються судом з приводу патентів на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

На основі процесуальних змін у законодавстві України, пов'язаних із ухваленням нової редакції Господарського процесуального кодексу України та Указом Президента «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» [9, 13], вважаємо за необхідне внести зміни до статті 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та статті 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» в частині компетенції суду щодо розгляду правовідносин, що виникають у зв'язку з

застосуванням цих Законів, а саме пропонуємо частину третью викласти у наступній редакції:

3. Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про:

1) права на винахід (корисну модель) / промисловий зразок, в тому числі встановлення авторства на винахід (корисну модель) / промисловий зразок; права попереднього користування; встановлення власника патенту;

2) щодо реєстрації, обліку прав на винахід (корисну модель) / промисловий зразок, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) про укладання, зміну, розірвання і виконання ліцензійних договорів, ліцензій, договорів комерційної концесії;

4) встановлення факту використання винаходу (корисної моделі) / промислового зразка;

5) встановлення факту порушення прав власника патенту;

6) встановлення факту недобросовісної конкуренції щодо: неправомірного використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу, у тому числі оскарження рішень Антимонопольного комітету України.

7) про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

8) про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним майнових та немайнових прав правоволодільця, або виплату компенсацій.

Запропоновані зміни полягають у конкретному визначенні нормами матеріального права підстав і компетенції розгляду судами патентних спорів.

І насамперед надають можливість правовласнику обирати спосіб захисту

своїх прав у судовому порядку, який безпосередньо деталізований та адаптований саме під правовідносини у сфері захисту патентних прав.

Зокрема, ідея поглиблення спеціалізації судів у спорах з питань інтелектуальної власності активно обговорювалась в Україні протягом останніх декількох років. Ряд проблем у національній судовій системі, які протягом років стали наслідком низького рівня якості та ефективності судочинства, а в деяких випадках призвели до недоступності правосуддя, стали поштовхом для створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Однак, суперечливими та дискусійними залишаються положення частини другої статті 20 Господарського процесуального кодексу України, а саме розгляд Вищим ІР-судом справ про права інтелектуальної власності.

Відповідно, зазначений перелік у частині другій статті 20 Господарського процесуального кодексу України має виключний характер справ, що розглядаються Вищим ІР-судом, однак аналізуючи положення статті стає зрозумілим, що зазначений перелік справ не охоплює весь спектр спорів, які можуть виникати у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Наведене стосується саме конкретизації спорів «щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії», а саме ми висловлюємо думку з приводу необхідності визначення даного положення більш коректно, таким чином: «справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договорів у сфері інтелектуальної власності». Від так, як приклад, виникнення спору з приводу внесення частки у статутний капітал товариства не підпадає під норму статті 20 ГПК, однак безпосередньо стає зрозумілим у необхідності розгляду даного спору саме спеціальним судом у сфері захисту інтелектуальної власності.

Таким чином, наявність дієвого механізму захисту прав авторів та патентовласників із запропонованими нововведеннями дозволить

запровадити справедливі умови та співвідношення для патентовласників і авторів та порушників їх прав шляхом усунення прогалин національної системи, яка створить умови для стримування правопорушень у майбутньому, дієвого механізму охоронних та захисних процедур, встановлення тенденції єдності судової практики притягнення правопорушників до відповідальності у сфері інтелектуальної власності та унеможливлення зловживання патентними правами.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У ході проведеного дослідження правових засад охорони прав та законних інтересів авторів та патентовласників, ми дійшли наступних висновків та сформулювали відповідні пропозиції з удосконалення законодавства:

1. Упродовж останніх років в процесі реформування національної правової системи та активізації інноваційної діяльності питання захисту прав авторів та патентовласників набуло все більшого значення. Водночас, охорона прав та законних інтересів авторів та патентовласників характеризуються недоліками регламентації відносин інтелектуальної власності, відсутності прозорості та строковості розгляду спорів з порушення прав інтелектуальної власності, а отже низьким рівнем правової охорони та захисту відповідних об'єктів.

2. В Україні розпочато процес реалізації та імплементації положень Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, однак оголошенні звіти про виконання Угоди про ЄС за 2017 рік свідчать про незадовільні темпи проведення трансформації та внесення змін до законодавства.

3. Віднесення авторських прав та патентних прав до особливої категорії, наділяє їх носіїв юридичними можливостями та розкриває можливі моделі поведінки. Обсяг захисту прав, що надається, пов'язаний зі змістом майнових та особистих немайнових прав суб'єктів авторського та патентного права на належні їм об'єкти. Тобто від їх змісту залежить визнання чи невизнання дії третьої сторони порушенням прав, що охороняється.

4. За особою, яка наділена майновими правами на об'єкти промислової власності, патентного права та права інтелектуальної власності зокрема, закріплено право на власний розсуд використовувати результат інтелектуальної, творчої діяльності, дозволяти або забороняти використання результату інтелектуальної діяльності в передбачених законом або договором межах, а також інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені

законом. До ознак, які розкривають сутність майнових прав віднесено: мають економічний зміст, можлива належність як творцеві, так й іншим особам, здатні вільно переходити від одного суб'єкта до іншого, чинні протягом певного строку, можуть бути об'єктом зобов'язальних, корпоративних або спадкових правовідносин.

5. У сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема на об'єкти патентного права, порушення розглядається як будь-яке посягання на права майнового чи особистого немайнового характеру відповідного об'єкта цих прав, правова охорона якого закріплена у чинному законодавстві.

6. Судова статистика останніх років щодо якості і строків розгляду справ, які виникають у сфері захисту прав інтелектуальної власності, свідчить про зростання кількості патентних спорів, про необхідність поглиблення спеціалізації судів у даній категорії спорів, разом з тим, законодавча трансформація, пов'язана із прийняттям Угоди про ЄС, стала поштовхом для створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який розглядатиме в тому числі і патентні спори.

7. Спори з питань захисту прав патентовласників належать до категорії підвищеної складності через наявність великої кількості документів та значного обсягу доказів, які необхідно досліджувати, застосування спеціальних знань у галузі техніки та науки, а також через необхідність проведення експертиз та безпосереднього допиту експертів тощо.

8. Останні редакції процесуальних кодексів містять новели судового розгляду справ з порушення прав власників патенту, а саме розгляд патентних спорів за правилами загального позовного та спрощеного провадження. За правилами господарського процесуального законодавства справи за спорами захисту прав інтелектуальної власності не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного провадження. Однак цивільне процесуальне законодавство жодних обмежень щодо розгляду даної категорії спорів не зазначає.

9. З метою створення належних правових умов для захисту прав патентовласників, перешкоджанню порушенню належних їм прав, усунення патентного троллінгу та зловживання правами, справи у сфері захисту інтелектуальної власності мають розглядатись виключно за правилами загального позовного провадження, а відповідні клопотання про слухання у спрощеному порядку повинні відхилятися суддями.

10. Недоцільність розгляду справ у спрощеному порядку з питань порушення прав інтелектуальної власності, зокрема патентних прав, пов'язане з рядом ризиків, які виникають при розгляді, а саме: складнощі у заявленні відводів, обмеження строків подання доказів, заміни предмета та суб'єктивного складу учасників спору, обмеження строків для проведення судової експертизи, неможливість перегляду спорів у касаційному порядку.

11. Новою редакцією Господарського процесуального кодексу України передбачено, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядатиме спори, керуючись Господарським процесуальним кодексом. До його підсудності належать спори, які стосуються прав на об'єкти авторського права та промислової власності, а також конкурентні спори, пов'язані із недобросовісним використанням відповідних об'єктів. Відтак, частиною другою ст. 20 Господарського процесуального кодексу України встановлено узагальнене визначення переліку справ щодо прав інтелектуальної власності, однак наведений перелік не є вичерпним.

12. Новим Господарським процесуальним законодавством України запроваджено новий підхід до визначення юрисдикції спорів та перехід від суб'єктивної до предметної підсудності. На основі багаторічного досвіду господарських судів та з метою упорядкування та єдності судової практики, усунення розбіжностей в підвідомчості справ, зазначені спори вирішуватимуться виключно в порядку, визначеному Господарським процесуальним кодексом, окрім спорів щодо притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності.

13. Одним із дієвих та провідних засобів доказування у справах захисту прав на об'єкти патентного права є висновок судової експертизи щодо відповідних об'єктів. За загальним правилом судова експертиза призначається за клопотанням учасника справи або за ініціативи суду, у випадках необхідності встановлення обставин справи, які потребують наявності спеціальних знань експерта, та у випадках встановлених процесуальним законодавством. Крім того, підставою проведення судової експертизи є укладення договору з експертом чи експертною установою у разі якщо експертиза проводиться за замовленням.

14. Вдосконалення сфери проведення судової експертизи полягає у запровадженні процедури залучення до матеріалів справи висновку експерта, складеного на замовлення, та введення інституту залучення експерта з питань права.

15. Залучення неекспертних висновків до матеріалів справи несе в собі загрозу ухвалення рішення, побудованого на недопустимих доказах, відтак поширення явища залучення до матеріалів справи «рецензій висновку експерта» проведених судовими експертами, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, слугує апеляційним інструментом для оскарження висновку експерта та можливості зловживання та підміни понять. Адже, спеціальне законодавство передбачає рецензування висновків судових експертів та висновків експертних досліджень лише з вичерпних підстав, серед яких не передбачено надання рецензії на розгляд суду чи інших учасників судового процесу. Відтак, рецензії, складені на замовлення учасників процесу є безпідставними та не мають юридичної сили.

16. В Україні створена система уповноважених суб'єктів протидії правопорушенням у сфері захисту патентних прав, наділених повноваженнями для здійснення охорони та захисту прав власників патенту. Адміністративний або спеціальний спосіб захисту прав патентовласників та авторів може здійснюватися шляхом подання заяви або скарги особи, права

якої порушуються чи оспорується, або за власної ініціативи уповноваженого органу, здійснювані заходи спрямовані на відновлення, визнання прав та припинення порушень прав власників охоронних документів. З метою захисту своїх прав та інтересів власники об'єктів авторського та патентного права вправі звернутись до уповноважених суб'єктів щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, до яких слід віднести: органи МВС України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Антимонопольний комітет України, Державну фіскальну службу України, інші органи державної влади.

17. Серед переваг спеціального (адміністративного) способу захисту слід віднести відносно скорочений термін розгляду заяв та скарг, порівняно зі строком судового розгляду, також можливість здійснити звернення до декількох уповноважених органів одночасно з метою протидії правопорушенням. Однак у подальшому поширеною є ситуація оскарження рішень у судовому порядку, а отже залишення їх без виконання.

18. Перспективним вважаємо зміну підходів до вирішення конфліктів від виключно судового порядку, який є основним у національній практиці, до мирного вирішення шляхом пошуку компромісів, недопущенні порушень прав авторів та патентовласників у випадку своєчасного вирішення спірних моментів у процесі використанні відповідних об'єктів. Серед альтернативних способів досудового захисту прав від несанкціонованого використання іншою особою прав авторів та патентовласників вважаються такі заходи як проведення переговорів, медіація та інші, не заборонені законом процедури.

З метою удосконалення чинного законодавства в частині захисту прав патентовласників пропонуємо:

– викласти статтю 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» у наступній редакції: «Промисловий зразок може одержати правову

охорону як незареєстрований промисловий зразок, якщо його доведено до загального відома у порядку, згідно із Законом»;

– доповнити частину 3 статті 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» положеннями такого змісту: «Згідно цим законом правова охорона та захист не поширюється на такі об'єкти: як хірургічні або терапевтичні способи лікування людини; способи діагностики організму людини; нові форми відомого з рівня технології лікарського засобу; нове дозування або будь-яка нова властивість чи нове використання відомого лікарського засобу»;

– доповнити Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» статтею, що регламентує процедуру здійснення захисту прав в адміністративному порядку шляхом подання заяви про визнання патенту недійсним та анулювання його в адміністративному порядку;

– пропонуємо частину третю статті 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та статті 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» викласти у новій редакції, в які наведено розширений перелік підсудності справ щодо інтелектуальної власності, які вирішуються судом;

– викласти у новій редакції статтю 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», у якій викладена конкретизація підстав, за наявності яких правоволоділець може звернутися до суду з метою захисту своїх прав та законних інтересів, а саме: 1) вимагати визнання та поновлення своїх прав; 2) звертатись з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують їх право чи створюють загрозу їх порушення; 3) подавати позови про відшкодування моральної шкоди; 4) подавати позови до суду про відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним майнових та немайнових прав правоволодільца, або виплату

компенсацій; 5) вимагати припинення підготовчих дій для вчинення порушення прав правоволодільця; 6) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення права власника патенту; 7) вимагати публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення права власників патенту та судові рішення щодо цих порушень; 8) вимагати від осіб, які порушують майнові та немайнові права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактної продукції та про канали їх розповсюдження; 9) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 30.03.2018).
2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 № 981_018. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_018. 11 (дата звернення: 25.05.2018).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована 16.09.2014 № 984_011. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 05.04.2018).
4. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 № 995_123. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995> (дата звернення: 26.06.2018).
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.09.18).
6. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №436-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 30.03.2018).
7. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 28.08.2018).
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. База даних «Законодавство України» / Верховна

- Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10> (дата звернення: 28.08.2018).
9. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n1636> (дата звернення: 15.09.2018).
10. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687 ХІІ. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 30.03.2018).
11. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 №3688-ХІ. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3688-12> (дата звернення: 30.03.2018)
12. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 №3659-ХІІ. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення: 30.03.2018).
13. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29.09.2017 № 299/2017. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/299/2017> (дата звернення: 15.09.2018).
14. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 30.03.2018).
15. Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 236. База даних «Законодавство України» /

Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/236-2014-п> (дата звернення: 25.08.2018).

16. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 № 22. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0173-01> (дата звернення: 13.07.2018).

17. Про затвердження Положення про надання безоплатної первинної правової допомоги в Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації в Україні: Указ Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 04.05.2016 № z0753. База даних «Законодавство України» // Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0753-16> (дата звернення: 06.08.2018).

18. Про затвердження рішення Апеляційної палати щодо заперечення за заявкою № а 2014 0138: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 19.01.2018 № 55. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=8e9cb5e5-f52f-4aa6820844401f7bee5e&title=2018-RikVinakhodiIKorisniModeli> (дата звернення: 04.08.2018).

19. Про внесення змін до складу Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі України: Наказ Мінекономрозвитку від 28.03.2018 №438. База даних «Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України». URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&id=984d86137fe947e8a0d724d758e768db&tag=NormativnopravoviAkti> (дата звернення: 04.06.2018).

20. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам: Постанова пленуму Вищого господарського суду: Постанова Вищого господарського суду України від 24.10.2011 №10. База даних

«Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-11> (дата звернення: 07.08.2018).

21. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів та корисних моделей №7538 від 01.02.2018. База даних «Офіційний портал Верховної Ради України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63398 (дата звернення: 21.09.2018).
22. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня охорони і захисту прав інтелектуальної (промислової) власності та удосконалення державного управління сферою інтелектуальної власності № 9088 від 17.09.2018. База даних «Офіційний портал Верховної Ради України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64604 (дата звернення: 21.09.2018).
23. Директива ЄС 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах від 21.05.2008 № 994_a95. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a95 (дата звернення: 05.09.2018).
24. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник. Київ: Знання, 2006. 431с.
25. Бакірова І.О. Зміст конституційного права людини і громадянина на судовий захист. URL: <http://www.minjust.gov.ua/8158> (дата звернення: 07.08.2018).
26. Барладян О.С. Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності правоохоронними органами України // Науковий вісник ХДУ, 2016. №1 С. 123–126.
27. Бурлаков С.Ю. Перспективи розгляду спорів про порушення патентних прав // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право, 2014. № 1106, вип. 17. С.100–105. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2014_1106_17_29 (дата звернення: 10.09.2018).

28. Васільців Т.Г., Апопій В.В., Лупак Р.Л. Інтелектуальна власність: навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2015. 172 с.
29. Горяйнов А.М. Самозахист як засіб приватного правового примусу // Держава і право, 2011. №53. С. 413–418.
30. Гоцанюк О.І. Види майнових прав на об'єкти промислової власності // Науковий вісник: Ужгородського національного університету, 2016. №39. С.49–53.
31. Грабовська Г.М. Способи та форми захисту права інтелектуальної власності // Науковий вісник ужгородського національного університету, 2012. № 19. С. 38–40.
32. Григорьев І. Інтелектуальний штурм // Закон і Бізнес, 2017. №42. С. 2.
33. Гумега О. В. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: пошук шляхів удосконалення // Теорія і практика інтелектуальної власності, 2014. №6. С. 118–125.
34. Д.Ткач. Психологічні особливості ведення дипломатичних переговорів. URL:<http://www.krok.edu.ua/download/publikatsiji/tkachdmitroivanovich/dmitro-tkach-publikatsiya-009.pdf> (дата звернення: 03.08.2018).
35. Доля Л.М. Організація управління в системі МВС України в сучасних умовах // Юридичний науковий електронний журнал, 2018. №1. С 76–79.
36. Дорожко Г.К., Балашова О.В., Воліков В.В. Об'єкти промислової власності: економічна сутність та особливості оцінки // Теоритичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності, 2014. №1(10). С.131–134.
37. Европейський кодекс поведення для медиаторов від 02.06.2004 року. URL:<http://bgarf.ru/science/balticcenterofmediationandconflictology/>

normativno-pravovye-dokumenty/evro-kodeks.pdf (дата звернення: 15.08.2018).

38. Еннан Р.С. Патентне право: поняття, зміст і загальні засади // Правова держава, 2013. №16. С. 59–65.
39. Єфремова І.І. Механізм реалізації суб'єктивних цивільних прав // Митна справа, 2012. № 5(83). С. 285–290.
40. Журавель О.А. Право громадянина на самозахист як основа гарантія // Науковий вісник ДДУВС, 2017. № 2. С. 169–176.
41. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: навчальний посібник / Л. Доріс, та ін. Київ: «К.І.С.», 2007. 448 с.
42. Івачевська Т. В. Державна система органів, що діють у сфері інтелектуальної власності, як основний елемент механізму державного управління нею // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління», 2010. №23. 258 с.
43. Качуровський В.В. Здійснення особистих немайнових прав інтелектуальної власності // Серія юридичних наук, 2016 №1. С. 121–123.
44. Кимберли К. Фундаментальні основи альтернативного розшення спорів: матеріали 3-й щорічної конференції по внесудебному розшенню комерційних спорів [переклад Українського центру угоди]. URL: [http:// www.commonground.org.ua/ADR_Kovach.html](http://www.commonground.org.ua/ADR_Kovach.html) (дата звернення: 10.09.2018).
45. Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Коросташова М.І. Патентологія: монографія. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. 424 с.
46. Коваль І. Ф. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 640 с.
47. Коваль І. Ф. Захист прав у сфері промислової власності: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування. Київ: Лазурит–Поліграф, 2011. 320 с.

48. Кодекс етики медіатора НАМУ. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code/> (дата звернення: 18.08.2018).
49. Кодинець А. О. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи // Підприємництво, господарство і право, 2018. №3. С. 9–13.
50. Кузнєцова Н. С. Сучасне цивільне законодавство України: здобутки, проблеми, перспективи // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, 2014. №1. С. 51–67.
51. Литвин С.Й. Виключні майнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних прав // Наше право, 2015. № 6. С.139–143.
52. Луців І.В. Інтелектуальна власність. Система охорони інтелектуальної власності: навчальний посібник. Тернопіль: Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. 112 с.
53. Мазаракі Н.А. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики // Приватне право, 2016. №1. С. 92–100.
54. Масалова Н. Основні аспекти захисту прав у сфері інтелектуальної власності. URL: <https://lp.ua/osnovni-aspekti-zaxistu-pravusferiintelektualnoi-vlasnosti/> (дата звернення: 14.05.2018).
55. Микитин В.І. Цивільно-правова відповідальність за порушення майнових прав інтелектуальної власності.: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 224 с.
56. Михальський О. О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні.: дис. канд. юр. наук: 081. Суми, 2017. 254с.
57. Мікульонок І.О. Інтелектуальна власність: навч. посіб. – Київ: НТУУ «КПІ», 2012. 238 с.
58. Москаленко В.Ф. Патентознавство: навч. посіб. для студ. вищ. фармац. навч. закл. Вінниця: Нова книга, 2012. 360 с.

59. Недогібченко Є.М. Способи та правові форми використання об'єктів патентного права в діяльності суб'єктів господарювання // Теорія і практика інтелектуальної власності, 2013. № 5. С. 62–67.
60. Неклеса Ю.В. Проблеми реалізації патентної юстиції в Україні // Порівняльно-аналітичне право, 2018. №3. С.114–117.
61. Нікончук А.М. Правові засади протидії патентному тролінгу в Україні // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право, 2014. №4(75). С. 25–32.
62. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності: проблеми правозастосування // Інтелектуальна власність, 2007. № 2. С.24–29.
63. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції // Вісник Національної академії правових наук України, 2016. №3. С. 58–74.
64. Орлюк О.П. Інтелектуальне право. Академічний курс: підручн. для студ. вищих навч. закл. Київ: Видавничий дім «Ін-Юре», 2007. 696 с.
65. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Підручник / О.А. Підпригора та ін. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 672с.
66. Панасюк О.О. Поняття та класифікація форм захисту авторських прав // Форум права, 2013. № 1. С. 758–762.
67. Панченко М. Форми самозахисту приватної власності у цивільному праві України // Підприємництво, господарство і право, 2017. № 1. С. 31–34.
68. Параниця С. П. Самозахист як самостійне суб'єктивне право особи // Часопис Київського університету права, 2011. №2. С.34.
69. Підпригора О.А., Святоцький. О. Д. Право інтелектуальної власності: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2002. 593с.
70. Потоцький М. Ю. Захист права інтелектуальної власності: проблеми понятійно-категоріального апарату // Наше право, 2013. С. 157–163.

- 71.Потоцький М. Ю. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні: загальнотеоретичне дослідження.: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2009. 36 с.
72. Права інтелектуальної власності: у ДФС заявили про кількість зупинок в оформленні. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2521137-prava-intelektualnoi-vlasnosti-u-dfs-zaavili-pro-kilkist-zupinok-v-oformlenni.html> (дата звернення: 04.07.2018).
- 73.Право інтелектуальної власності: підручник / О.П. Світличний та ін. 2-ге вид. Київ: НУБіП, 2016. 335 с.
- 74.Притика Ю. Д. Поняття і диференціація способів і захисту цивільних прав та інтересів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2004. №60. С. 16–19.
- 75.Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 2006. с. 29.
- 76.Постанова Верховного суду від 26.04.2018 по справі №369/508/16-ц. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71732831> (дата звернення: 10.09.2018).
77. Постанова Верховного суду від 13.03.2018 по справі № 918/186/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72763168> (дата звернення 10.09.2018).
78. Постанова Вищого Господарського суду України від 12.12.2017 року по справі № 918/30/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71001073> (дата звернення 10.09.2018).
79. Рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 26.07.2018 по справі № 826/8116/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75702495> (дата звернення: 03.07.2018).

80. Рішення Північного апеляційного Господарського суду від 08.11.2018 року по справі № 910/1546/18 База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77848983> (дата звернення: 09.10.2018).
81. Рішення Господарського суду Одеської області від 09.11.2018 року по справі № 916/1869/18. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77850348> (дата звернення: 10.11.2018).
82. Рішення Господарського суду Харківської області від 26.09.18 року по справі № 922/2475/18. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76754978> (дата звернення: 28.09.2018).
83. Рішенням Луцького міськрайонного суду Волинської області від 05.05.2015 по справі №161/11405\15-ц. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77183012> (дата звернення: 09.09.2018).
84. Рішення Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 21.04.2016 року по справі № 206/164/16-ц. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57410578> (дата звернення: 06.09.2018).
85. Рішення Господарського суду м. Києва від 15.05.2018 по справі № 910/19933/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74091918> (дата звернення: 09.09.2018).
86. Рішення Господарського суду Полтавської області від 27.10.2017 року по справі № 917/1399/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69950299> (дата звернення: 12.09.2018).

87. Романюк Т.В. Суть та зміст поняття «корисна модель» в Україні та світі // Київ: Часопис Київського університету права, 2013. №4. С. 258–261.
88. Семків В.О., Шандра Р.с. Інтелектуальна власність: підручник для студентів. Львів: Галицький друкар, 2015. 280 с.
89. Судова практика: Інтелектуальна власність // Український юрист Журнал сучасного правника, 2017. №11. URL:<http://jurist.ua/?article/1430> (дата звернення: 05.06.2018).
90. Тімуш І.С., Нікітіна Ю.В., Мироненко В.П. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: навчальний посібник. Київ: Національна академія управління, 2014. 352с.
91. Троцюк Н.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності // Юридичний вісник, 2016. № 4. С.116–124.
92. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері інтелектуальної власності // Південно-український правничий часопис, 2010. № 3. С. 66–68.
93. Ульянова Г. О. Охоронні правовідносини інтелектуальної власності // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2011. №945. С. 155–159.
94. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату: дис. д-ра юридичних наук: 12.00.03. Одеса, 2015. 428 с.
95. Умови проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності від 18 грудня 2017 року № 130/зп-17 рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. База даних «Офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України». URL:<https://vkksu.gov.ua/ua/news/shtchodo-konkursu-na-zajniattiawakantnich-posad-suddiw-wishtchogo-sudu-z-pitan-intieliektualnoi-wlasnosti/> (дата звернення: 06.08.2018).

96. Ходаківський Є.І., Якобчук В.П., Литвинчук І.Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 276 с.
97. Центр медіації при Львівській торгово-промисловій палаті URL: <http://lcci.com.ua/centr-mediaciji-pry-ltpp-spryuaye-vykladannyu-mediaciji-u-vnz> (дата звернення: 20.08.2018).
98. Чепис О.І. До питання захисту цивільних прав та інтересів // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2015. № 35. С.208–212.
99. Шишка Р.Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: монографія. Харків: НУВС, 2012. 420 с.
100. Якубінський І. Заборона неправомірного використання об'єкта як способу захисту майнових прав інтелектуальної власності // Підприємництво, господарство і право, 2017. №12. С. 68–72.
101. Янев О. Права, захищені патентом (Рішення господарського суду м. Києва у справі № 910/2339/13). Юридичний інтернет-ресурс «Протокол». URL: https://protocol.ua/ua/prava_zahishcheni_patentom_ne_varto_gartuvati/ (дата звернення: 12.09.2018).
102. Ярошенко С. В. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності // Адвокат, 2009. № 6. С. 36–38.
103. Ястремська О. М. Ріпка Д.О. Інтелектуальна власність: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ, 2013. 124 с.